

**T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
GELİŞİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI**

**BABANIN DURUMSAL VE KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİYLE ERKEK ERGEN
ÇOCUKLARININ GERÇEKLEŞTİRDİĞİ
KURALDIŞI DAVRANIŞLARIN TÜRÜ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAMAZAN KURUÇAY

091104112

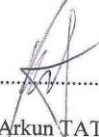
İstanbul, Şubat 2012

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

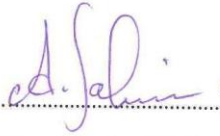
12.03.2012 tarihinde tezinin savunmasını yapan Ramazan KURUÇAY'a ait "Babanın Durumsal ve Kişilik Özellikleriyle Erkek Ergen Çocuklarının Gerçekleştirdiği Kuraldışı Davranışların Türü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Gelişim Psikolojisi Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliği/Oy Çokluğuyla** Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Nermin ÇELEN
(Başkan)
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Arkun TATAR
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Alper ŞAHİN
(Üye)

**T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
GELİŞİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI**

**BABANIN DURUMSAL VE KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİYLE ERKEK ERGEN
ÇOCUKLARININ GERÇEKLEŞTİRDİĞİ
KURALDIŞI DAVRANIŞLARIN TÜRÜ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAMAZAN KURUÇAY

091104112

**Danışman Öğretim Üyesi:
Prof. Dr. Nermin ÇELEN**

İstanbul, Şubat 2012

ÖNSÖZ

Her şey yoklukla başladı. Gelişim psikolojisi eğitimim süresince dikkatim ilgi duymaya başladığım bir konuya yöneliyordu hep. Başından beri çocuğun gelişim sürecine tanık olan bir yokluktu artık şairin dediği gibi...

Toprak Ana” var “Toprak Baba” yok.

“Anaç' var “Babaç” yok.

“Ana Arı” var “Baba Arı” yok.

“Ana Fikir var “Baba Fikir” yok.

“Ana Haber” var “Baba Haber” yok.

“Ana Konu” var “Baba Konu” yok.

“Ana Sınıfı” var “Baba Sınıfı” yok.

Toplumumuz her ne kadar ataerkil bir yapıdaymış gibi görünse de, toplum inançlarının, değerlerinin ve yaşayışlarının aynası olan dil, bize birçok açıdan farklı bir gerçeği seslenmekte. Annenin rolünün gelişimsel kapsayıcılığının yanında, baba rolü ve etkisi de gelişimin önemli bir ortağıdır. Çalışmamda bu konuya bir katkı sağlamak istedim.

Bu süreçte örneklemimde yer alan babalara ve onların ergen çocuklarına katılımları için minnettarım. Çalışmamda çok büyük katkısı ve emeği olan, eleştiri ve yorumlarıyla beni geliştiren, anaç tutumlarıyla düşünce dünyamı sarmalayan tez danışmanım Prof. Dr. Nermin Çelen'e; ölçekler konusunda paylaşımcılığı ve destekleri için Yrd. Doç. Dr. Arkun TATAR ve Prof. Dr. Sema KANER'e; zor zamanımda yanımda olan ve ‘Danışılabilir İnsan’ olarak nitelendirdiğim Yrd. Doç. Dr. Mustafa OTRAR'a; kişilik gelişimimde çok önemli bir role sahip olan, bana ‘Harika Çocuk’ diye hitap eden yüksek lisansım sürecinde kaybettiğim çok değerli yol arkadaşım, ağabeyim Süleyman ŞATIR'a, motivasyonumun düştüğü zamanlarda bana destek olan ve yol gösteren Yusuf YAKUPOĞLU'na; makale çevirilerinde yardımcı olan Erkan-Serap Öz'e; çalışmama odaklanmamı kolaylaştıran müdürüm Ziya AYDOĞAN'a, veri girişindeki yardımıyla N. Elif ÖLMEZ'e, eğitim hayatımın başından bu yana, her türlü imkanı kendi hayatlarından çalarak bana sunan annem Sündüs KURUÇAY ve babam Fuat KURUÇAY'a ve 2011 yılında birlikte birçok güzelliği birlikte yaşadığımız değerli hayat arkadaşım, eşim Ezgi ÖZKAN KURUÇAY'a yardımları, anlayışı ve sabrı için sonsuz teşekkürler...

ÖZET

Bu araştırmada, babanın durumsal ve kişilik özellikleriyle, erkek ergen çocuklarının gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların türü arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini İstanbul il merkezinde yaşayan 14-21 yaşları arasındaki 60 erkek ergen ve bu ergenlerin babaları oluşturmaktadır. Çalışmada ergenlerin kuraldışı davranışları gerçekleştirme sıklığını belirlemek amacı ile “Kuraldışı Davranış Ölçeği”; babaların kişilik özelliklerini belirlemek amacı ile “Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu”; babaların sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacı ile “Baba Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. İstatistiksel özömlmelerde Pearson arpım Momentler Korelasyon Analizi, Man-Whitney U testi ve betimsel istatistik analizi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, babaların yumuşakbaşlılık puanları ile ergenlerde görölen “öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek” ve “uyuşturucu ve şiddet suçu” arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Babaların gelişime açıklık puanları ile “öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek”, “Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak”, “Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak” ve “Hafif Hırsızlık” arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırma, babanın çocuk gelişimindeki rolünü ve ergen davranışı üzerindeki olası etkilerini vurgulama noktasında önem taşımaktadır.

Anahtar sözcükler: Baba, kişilik, ergenlik, kuraldışı davranış

ABSTRACT

In this research, the relationship between the situational features and the personality characters of the father and the type of the exceptional attitudes of his adolescent boys is studied.

The sampling of the research consists of sixty adolescent boys who lives in Istanbul between 14 and 21 aged and their fathers . During this research, “the exceptional attitude scale” is used to define how often the adolescent boys perform the exceptional attitudes and “Five Factor Personality Inventory Short Form” is used to define the personality characteristics of the fathers. In addition, “Father Personal Information Form” is used to define the sociodemographic characteristics of the fathers. The techniques of The Pearson Multiplication Moments Correlation Analysis, The Man- Whitney U test and The Descriptive Statistics Analysis are used for the statistical analysis.

At the end of the reseach, there is a meaningful relation in negative side among the scores of the openness to experience of the fathers and “to fight and no controlling the anger” and “the anaesthetic and violence offence” seen in adolescent boys. There is a meaningful relation in negative side among the scores of the agreeableness of the fathers and “to fight and no controlling the anger”, “the status offense and to take other people for a ride”, “the status offense and to offend against the school rules” and “the petit larceny”

The research holds key to emphasize possible effects of the role of the father on the child development and the adolescent behavior.

Key words: Father, personality, adolescence, exceptional attitudes

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
SİMGE ve KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Baba ve Babalık İle İlgili Açıklamalar	4
1.1.1. Babalık Kavramı ve Babalığın Tarihsel Gelişimi.....	4
1.1.2. Babanın Çocuk Gelişimindeki Rolü.....	6
1.1.3. Türk Kültüründe Babalık.....	8
1.2. Ergenlikle ilgili Kuramlar	9
1.2.1. Biyolojik Kuramlar.....	10
1.2.1.1.Özünü Yineleme Kuramı.....	10
1.2.2. Organizmik Kuramlar.....	12
1.2.2.1.Psikanalitik Kuram.....	12
1.2.2.1.1. Sigmund Freud.....	13

1.2.2.1.2. Anna Freud.....	14
1.2.2.1.3. Peter Blos.....	15
1.2.2.2. E.Erikson.....	18
1.2.2.3.J. Piaget.....	21
1.2.3. Öğrenme Kuramları.....	22
1.2.3.1.M. Candles.....	22
1.2.3.2.Kurt Levin.....	23
1.2.3.3.Albert Bandura.....	24
1.2.4. Edward Spranger'ın Kuramı.....	25
1.2.5. Harry Stack Sullivan'ın Kuramı.....	26
1.2.6. Sosyolojik Kuram.....	27
1.3. Kuraldışı Davranış İle İlgili Kuramlar.....	28
1.3.1. Hirchi'nin Sosyal Konrtol Kuramı.....	29
1.3.2. Elliot'un Sosyal Kontrol Kuramı.....	31
1.3.3. Sosyal Gelişimsel Kuram.....	32
1.3.4. Sosyal Öğrenme KURamı.....	33
1.3.5. Bilişsel Yaklaşım.....	33
1.3.6. Kendine Zarar Verme Kuramı.....	34
1.3.7. Gerilimi Azaltma Teorisi.....	34
1.3.8. Problem Davranış Teorisi.....	35
1.3.9. Psikanalitik Kuram.....	36

1.3.10. Genel Gerilim Kuramı.....	36
1.4. Kuraldışı Davranışlarla İlgili Yapılmış Araştırmalar.....	37
1.4.1. Kuraldışı Davranışlarla İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	37
1.4.2. Kuraldışı Davranışlarla İlgili Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar.....	39
1.5. Araştırmanın Amacı.....	45
1.5.1. Kavramlar.....	46
1.5.2. Sınırlılıklar.....	47
1.5.3. Varsayımlar.....	48
1.6. Araştırmanın Önemi.....	48
BÖLÜM II.....	50
YÖNTEM.....	50
1.7. Evren ve Örneklem.....	50
1.7.1. Örneklemin Demografik Özellikleri.....	50
1.8. Veri Toplama Araçları.....	54
1.8.1. Baba Kişisel Bilgi Formu.....	54
1.8.2. Kuraldışı Davranış Ölçeği(KDÖ).....	54
2.2.2.1.Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri.....	55
2.2.3. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu(5FKE-KF).....	57
2.2.3.1. Beş Temel Faktörün Özellikleri.....	57
2.3.İşlem	61
BÖLÜM III	63

BULGULAR.....	63
3.1. Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçeklerinden Elde Edilen Puanların Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	63
3.2. 5FKE-KF Alt Ölçeklerinden Elde Edilen Puanların Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri.....	65
3.3. 5FKE-KF Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlarla KDÖ Alt ölçekleri Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	66
3.4. Babaların Yaş Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	68
3.5. Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	69
3.6. Babaların İş Durumu Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	70
3.7. Babaların İş Stresini Yaşayıp Yaşamama Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non- Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	71
BÖLÜM IV.....	72
TARTIŞMA.....	72
KAYNAKLAR.....	80
EKLER	88
ÖZGEÇMİŞ.....	91

SİMGE ve KISALTMALAR LİSTESİ

- N** : Örneklemdenki toplam denek sayısı.
- p** : Hata yapma olasılığı.
- SPSS** : Sosyal Bilimler için istatistik programı.
- KDÖ** : Kuraldışı Davranış Ölçeği
- 5FKE-KF** : Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu
- Çev.** : Çeviren
- Ed.** : Editör
- $\bar{x}_{sıra}$: Sıralama Ortalaması
- $\sum_{sıra}$: Sıralamalar Toplamı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Babaların Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı.....	51
Tablo 2.2. Babaların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı.....	51
Tablo 2.3. Erkek Ergenlerin Yaş Grubuna Göre Dağılımı.....	52
Tablo 2.4. Babaların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	52
Tablo 2.5. Babaların Gelir Durumuna Göre Dağılımı.....	53
Tablo 2.6. Babaların Bir İşte Çalışıp/Çalışmama Durumuna Göre Dağılımı.....	53
Tablo 2.7. Babaların İşsizlik Stresi Taşıyıp/Taşımama Durumuna Göre Dağılımı...53	
Tablo 2.8. Beş Faktör Kişilik Envanterindeki Temel Faktörler.....	60
Tablo 3.1. Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçeklerinden Elde Edilen Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	63
Tablo 3.2. 5FKE-KF Alt Ölçeklerinden elde edilen puanların ortalama ve standart sapma değerleri.....	65
Tablo 3.3. 5FKE-KF Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlarla KDÖ Alt ölçekleri Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 3.4. Babaların Yaş Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	68

Tablo 3.5. Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği AltÖlçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....69

Tablo 3.6 Babaların İş Durumu Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçlar.....70

Tablo 3.7 Babaların İş Stresini Yaşayıp Yaşamama Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Örneklemdaki ergenlerin gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların yüzde değerleri.....	64
--	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

Tamar'a (2005) göre, çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında yaşanan ergenlik döneminde, biyolojik değişim ve gelişim başta olmak üzere, fiziksel, psikolojik, bilişsel ve sosyal alanlarda gelişim ve değişimler yaşanmaktadır. Ergenlik döneminin başında, ergenin vücudunda hormon salınımındaki hızlanma, vücutta kıllanma gibi çeşitli fizyolojik değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimler neticesinde ergenin enerjisinde artma ve kendi cinselliğini duyumsama gibi özellikler belirmeye başlar. Ergenlik döneminde zihinsel kapasitedeki belirgin artış da bu değişimlerden biridir. Zihinsel gelişim sürecinde, ergende somut kavramları anlayabilme, yargılama ve sentez etme yetenekleri gelişir (Aktaran Siyez, Aysan, 2007).

Ergenin yaşamındaki bu hızlı gelişim ve değişimler sonrasında, çocukluktan bu yana oluşmuş davranış ve düşünce dengesi değişir. Ergen önceki davranışlarına nazaran bir değişiklik ya da çevrenin beklentilerine göre bir farklılık ortaya koymaktadır (Parman, 2008).

Çevrenin beklentilerinin, ergenlik öncesindeki davranışları şekillendirmesi, Yavuzer'e (2007) göre ilk kez anne babanın çocukla etkileşimi neticesinde olmaktadır. Bu dönemde çocuk sosyal bir birey olmayı öğrenirken, en küçük ayrıntıya kadar taklit edebileceği bir modeli aramaktadır. Kişiliğin oluşumu için gerekli olan özdeşleşmenin ailenin içinden yakın üyelerle gerçekleştirilebileceği düşünülmüştür.

Yavuzer'e (2007) göre anne, baba, amca, dayı gibi aile içinden yetişkin bir üyenin bozuk bir kişilik yapısına sahip olması halinde, bu kötü davranış örneğinin,

bu davranışı gözlemleyen çocuğa da yansıma olasılığı vardır. Ailenin, çocuğun davranışlarını etkileyişinde çocuğun yaşı önemli bir faktördür. Çocuğun davranışlarında yaşının küçük olduğu oranda aile üyelerinin, yaşının büyümesiyle birlikte, aile dışı bireylerin ve arkadaşlarının etkisinin arttığı bilinmektedir.

Çocuğun büyüme ve gelişiminde ilk beş yıl büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle çocuğun kişiliğinin oluşumu, diğer bireylerle olan ilişkilerinin düzenlenmesi, kendine ve dünyaya karşı tutumunun temelleri bu dönemde atılmaktadır (Güngörmüş, 1995)

Çocuğun bakım ve eğitimine yönelik vurgulanmış birincil sorumluluk genellikle annededir. Uzun yıllar, çocuğun gelişimine yönelik yapılan araştırmalarda, anne-çocuk ilişkisine yoğunlaşmıştır (Bowlby 1982, Pleck 1997). Babaların çocuk yaşamının çok az bir kısmında olduğu düşünülmüş ve dolayısıyla çocuk gelişimine çok az etkisi olduğu kanısına varılmıştır (Ross 1979, O'Haganve Dillenberger 1995).

Weinraub'un(1979) yapmış olduğu araştırmada, bebeklik döneminde babanın bir gün içinde bir dakika ile bir saat arasında çocuğuyla birlikte olduğuna değinilse de, bu sürenin az olmasının, çocuk üzerindeki etkilerinin az olacağı anlamına gelmediği Parke(1981) tarafından belirtilmiştir.

Pillin ve Pringle'nin (1978), babanın kişiliğinin ve tutumlarının çocuk üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarına bakıldığında, babanın ilgilendiği ve sevgi gösterdiği çocukların arkadaşlarıyla ilişkilerinin iyi olduğu ve uyumlu çocuklar oldukları; babanın otoriter ve az ilgilenen bir yapıda olduğu durumlarda ise çocukta uyumsuzluk eğiliminin arttığı göze çarpmaktadır (Aktaran Güngörmüş, 1995).

Ergenlik dönemine bakıldığında ise çocukla ebeveyn arasında eşit olmayan ve güç ilkesine bağlı bir ilişkinin olduğu, bu ilişkinin ergenlik sürecinde yaşanan

bireyselleşme ve özerklikle daha demokratik bir yapı halini aldığı belirtilmektedir (Güre, Musaoğlu, 2005),

Ergen bireyselleşme ve özerklik çatısı altında ilerlerken coşan, dürtü ve isteklerini bastırmak zorundadır. Bu dönemde, ergen çatışma ve çabalar içerisinde bocalamaktayken, ergenin ailesi de çocuklarını anlamaya çalışır. Fakat çoğu zaman geliştirmekte ve değişmekte olan ergeni anlayamadıklarını belirtmişlerdir. Ergen zaman zaman yalnız, kimsesiz, güvensizdir. Sözü geçen yalnızlık ve kimsesizlik kavramları, ergenin algı ve düşüncelerine dayanmaktadır. Bu düşünce aileden uzaklaşma ve ayrışmayı içinde barındırabilir (Öztürk, Uluşahin, 2008).

Birey çocukluk evresinde ailesine yakın ve alıcı konumdayken, yaşamı hakkında düşünce ve duyuş biçimlerini anlayabilmek için ergenlikle birlikte aileden uzaklaşmaya başlamakta, ailesinde gördüğü davranış biçimlerini grubun davranış ölçütlerine uyarlamaya çalışmaktadır. Ergenin bu tür davranışlarının temelinde başkaları tarafından beğenilmek, kabul edilmek, bağımsızlık arzusu, kendi kişiliğini kanıtlama gibi itici güçler bulunur (Yavuzer, 2007).

Bu davranışlar öncesinde kişisel tutumlarını ve davranışlarını şekillendirme sürecindeki ergen, erkek ergen ise baba, kız ergen ise anne ile özdeşim kurmaya çalışmıştır. Kuracağı özdeşim neticesinde kişiliğinin ve tutumlarının temellerini oluşturacak, toplumsal değerlerle bütünleşip toplumdan kabul görecektir ve tüm bunları yaparken, diğerlerinden ayrı bir birey olduğunu topluma kabul ettirmek isteyecektir (Avcı, 2006).

Yukarıda aktarılanlara göre, psikolojik, biyolojik ve sosyal alanda ciddi değişikliklerin yaşandığı bu dönemde, ergen bu problemlerle birebir baş etmek

zorunda kaldığından, ergenin, kuraldışı, riskli ve problemlı davranışları gerçekleştirme ihtimali artacaktır.

Ergen tüm bu durumlar ve duygular sürecinde, risk içeren, kurallara aykırı olan ve problem oluşturabilecek davranışlarını, bugüne kadar etkileşimde ve zdeşimde olduğu babanın şekillendirdiği yapısıyla gerçekleştireceğinden babanın kişilik özelliklerinin, ergenin söz konusu davranışları ile ilişkisinin olabileceğini düşündürmüştür.

Bu düşünceden hareketle, bu araştırmada, erkek ergenin gerçekleştirdiği kuraldışı davranışlarının türüyle, babanın bazı kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenecektir.

1.1. Baba ve Babalık İle İlgili Açıklamalar

1.1.1. Babalık Kavramı ve Babalığın Tarihsel gelişimi

Baba ve babalık rolü kavramlarının tarihsel gelişimini incelemek için eski çağlardaki babalık anlayışına göz atmamız gerekmektedir. Babalık kavramının oluşması bu bağlamda daha doğru değerlendirilebilir.

Gordon (1944), babalık kavramının ortaya çıkması ve bu kavramın gelişim sürecine değinirken, insanoğlunun cinselliği kısa bir sürede fark ettiğini, fakat cinsel ilişki ile doğum arasında uzun bir süre olmasından dolayı bebeğin doğması ile babanın rolü arasında bir bağlantı kurmanın o dönemlerde engellendiğini belirtmiştir. Eski toplumlarda, bebeğin dünyaya gelişini açıklamaya çalışan bireyler, rüzgar, yenilen besin veya boğaza kaçan böcek gibi çeşitli durumların, gebeliği sağlayan etmen olduğunu düşünmüştür. Gebelikte erkeklerinde katkısı bulunduğu düşüncesi başta kabul görmemiş fakat zamanla bebeğin oluşmasında erkeğinde katkısının

olduğu dűşüncesine toplum alişmifitir. Ayrıca Gordon, gebeliğin başlangıcında babanın rolünün kanıtlanmasının sonrasında babanın toplumdaki saygınlığının arttığını belirtmiştir (Aktaran Kocatepe, 2002).

Eski zamanlarda babaların aile üzerinde büyük güce sahip evin reisi olarak görüldüğü ve bu görüşün çok yakın zamana kadar devam ettiği bilinmektedir. Endüstri devrimi sonrasında babanın rolü, ahlaki liderlikten, eve ekmek getiren ve ailenin geçimini sağlayan ekonomik lider haline gelmiş, fakat dűnyanın girdiği ekonomik bunalım sonrasında, baba toplumdaki cinsiyet rol modeli olarak görülmeye başlanmıştır (Lamb, 2004).

1970' lerin sonuna doğru çocuğun hayatında önemli bir yere sahip olan "yeni bakıp besleyen baba modeli" ortaya çıkmasıyla bağlılığın önemi ve başarılı ekonomik reislik üzerine yoğunlaşılmıştır. Bunun sonrasında babanın evi geçindirme rolünün tartışılarak zaman içinde anlamını yitirmiştir. Daha sonraki tartışmaların konusunun, babanın olaylara daha çok dahil olduğu ve artık ailelerinin gözündeki o ideal evrensel rolü üstlenen birey olmadığı görülmüştür. Babaların günümüzde bir dost, bakıp büyüten kişi, hayat arkadaşı, koruyucu figür, rol model, ahlaki rehber, öğretmen ve içinde yer aldığı kültürel gruba ve tarihsel döneme göre önemi değişen, evin geçimine katkı sağlayan bir birey olarak daha önemli roller üstlendiği gözlenmektedir (Lamb, 2004)

Babaların rollerinin kavramsallaştırılmasındaki üç yüzyıllık değişimini değerlendiren Pleck (1998; 1990); babanın rolünün 19. yüzyılın başından 20. Yüzyılın ortalarına kadar evin geçimini sağlayan kişi, 1940'ların ortasından 1970'lerin ortasına kadar bir cinsiyet örneği, 1970'lerin ortasından günümüze kadar

ise yeni yetiştirici baba olduğunu belirtmiştir (Aktaran Mc Bride ve arkadaşları, 1990)

1.1.2. Babanın Çocuk Gelişimindeki Rolü

Pruet'e (1998) göre, her çocuk iki biyolojik ebeveyn aracılığı ile dünyaya gelir. Biyolojik ebeveynlerin her ikisi de çocuğun kimliğinin oluşmasında önemli roller oynar. Ebeveynlerden biri olmadığında veya kimliği bilinmeyen bir donörden alınan spermle gebe kalındığında dahi, bu durumun çocuğun kimliği üzerinde etkileri olduğu bilinmektedir (Aktaran Erdoğan, 2004).

Rogge'ye (2001) göre, babanın geleneksel rolü, annenin eve ve çocuklarına bakım verdiği sıralarda, eşi ve çocukları için dışarıda para kazanmakten toplumdaki ekonomik, siyasi, teknolojik, bilimsel ve sosyal gelişimlerle değişime uğramıştır. Toplumda birçok ailede ebeveynlerin ikisi de çalışmakta ve ailenin geçimine katkıda bulunmaktadır. Bu ailelerdeki babalar da çocukların gelişiminde aktif rol almak ve sorumluluk üstlenmek istemektedir (Aktaran Yılmaz, 2008).

Ebeveyn-çocuk ilişkisinin incelendiği çalışmalarda, ebeveyn sözcüğü ile vurgulanmak istenenin özellikle anneler olduğu göze çarpmış, babalığın neredeyse yok sayıldığı gözlemlenmiştir (Özkardeş, 1995).

Pruett (1998), annelerin yanı sıra babaların da çocuklar üzerinde önemli görevleri olduğunu düşünür. Kadınların büyük oranda çalışma hayatına girmeleri, cinsiyete dayalı davranışların azalması, erkelerin yaşamlarında derin anlamlar aramaları baba-çocuk ilişkisindeki baba rolü değişime uğramıştır (Aktaran Erdoğan, 2004). Çocukların büyüme ve gelişmeleriyle birlikte babaların önemli rollerinden biri başlamaktadır. Bu rol, babanın çocuğun cinsel gelişimi üzerindeki etkisini sağlayacak erkek rolüdür. Kız ve erkek çocukların doğuştan getirdikleri kendi

cinsiyet rollerine ait özellikleri ancak sağlıklı modellerin izlenmesi ve taklit edilmesiyle gerçekleştiği bilinmektedir. Sağlıklı bir baba modeli ile birlikteliğin araştırıldığı çalışmalarda, çocukluk çağında babayla yakın ve pozitif ilişki kurma ile, erişkinlikte eğitim düzeyi, iş hayatı ve psikososyal uyumla ilişkili olduğu belirlenmiştir (Sürücü, 2007).

Hwang ve Lamb (1997), Flouri (2000), Compas (1995), Rutter'in (1989), bu konuda yapmış oldukları çalışmalara bakıldığında, baba ile yakın ilişki içinde olan çocukların psikolojik olarak daha uyumlu oldukları, benlik saygılarının daha yüksek olduğu, okulda daha iyi performans gösterdikleri, okul dışı aktivitelere daha fazla zaman ayırdıkları, daha az antisosyal davranışlar sergiledikleri ve ikili ilişkilerde daha başarılı oldukları görülmüştür (Aktaran Erdoğan, 2004).

Babanın çocuğun gelişimindeki rollerini bilebilmek için ergenliğin önemli işlevleri bilinmelidir. Ergenliğin gelişimsel olarak iki önemli işlevi vardır. Bunlardan biri, gencin kendi gücünü ve yetkinliğini yaşayarak ana babadan bağımsızlığa geçmek, diğeri ise cinsel kimliği oluşturmaktır. Her iki olguda da babanın kişiliği ve tutumu önem taşımaktadır. Baba ile sağlıklı ilişki kuran çocuklar güçlü gördüğü, beğendiği ve aynı zamanda iyi ilişkide olduğu ebeveyn gibi olmak isterler Kimlik arayışının özdeşleşme sürecinde ergen ilk olarak beğendiği kişiyi yüceltir, sonrasında farklı kimliğini oluşturabilmek için onu bilinçdışı yıkmak ister. Kusurlarını görerek eksiklerini yakalar. Bu süreç bazen çok sessiz bazen ise yoğun dışa vurmalarla yaşanır (Torun Reid, 2003).

Ergen için özdeşleşme bu şekilde yaşanırken, baba da çocuğu ile bir bakıma özdeşleşerek tamamlanma ve tümgüçlü olma arzusunu yaşayabilmekte ve erkek çocuk babanın doyurulmamış bu duygularını üstlenebilmektedir. Bu sebeple bazen

babalar çocuklarında bir zayıflık ve güvensizlik gördüğünde kaygılanabilirler (Kılıçarslan, 2006).

Babalığın çocukların gelişiminde fazla bir önemli rolü olmadığı düşüncesi artık reddedilmekte ve yapılan araştırmalar, ABD, Kanada ve İngiltere gibi ülkelerde artan gençlik sorunlarında ve hatta üniversite giriş puanlarındaki düşüşte dahi babaların yokluğunu başlıca sorun olarak göstermektedir (Torun Reid, 2003). Babanın çocuğun yaşamını etkin paylaştığı durumlarda, çocuğun zihinsel gelişiminde analitik düşünce yapısını, zekasını, sözel becerisini ve akademik başarısını pozitif yönde etkilediği gözlemlenmiştir (Açev, 2000).

Bu bölümden anlaşıldığı gibi, çocuğun gelişiminde babanın rolü eğitimden, kimliğe, antisosyal davranışlardan, kişiler arası iletişime kadar oldukça geniş bir alan üzerinde etki göstermektedir.

1.1.3. Türk Kültüründe ve Türk Toplumunda Babalık

Türk kültüründe kırsal alanda ve kentte yaşayan ailelerin otorite yapıları, aile biçimlerine göre farklılık göstermesine rağmen, genellikle erkeğe ait olduğu görülmekte ve geleneksel aile yapısının bulunduğu bölgelerde baba ailenin temel direği olduğu inancının hüküm sürdüğü ve erkeğin hanenin özünü temsil ettiği bilinmektedir. Geleneksel yapıdaki geniş aile kavramı günümüzde büyük oranda azalmaya başlasa da kırsal alanda bu aile tipine rastlamak kolay olan bu aile tipinde babanın ailenin diğer bireyleri üzerindeki otoritesi ise tartışılmazdır (Erdentuğ, 1977).

Geleneksel geniş ailenin çekirdek aileye dönüşmesi, yaşam sürelerinde uzama, çocukların okul öncesi çağda bakımını üstlenen toplumsal kurumların

sayısında artma ve verilen hizmetlerde gelişme, kadınların iş hayatına atılma oranlarında yükselme neticesinde, kadınlık ve erkekliğe yönelik geleneksel roller geçerliliklerini günden güne kaybetmeye başlamıştır (Demez, 2005).

Ülkemizde babalar yoğun çalışmakta olduğundan çocuklarıyla yeterince ilgilenememektedir. Bunun neden olduğu zaman geçirememeye kaygısından dolayı çocuklarıyla birlikte olduklarında kısıtlı zaman içinde çocuğun oyun, oyuncak ve birliktelik ihtiyacı gereğinden daha da fazla karşılanmaktadır (Sürücü, 2007).

Diğer yandan, ülkemizde babanın bakım sürecine katılımı genellikle anneler tarafından korku nesnesi olarak kullanılmak şeklindedir. Anneler 'Baban duyarsa!' sözüyle babanın disiplin edici yönünü vurgulayarak, babayı sürece bu şekilde dahil etmişlerdir (Sürücü, 2007).

Değişen dünya koşullarına baktığımızda görülüyor ki, Daly'nin (1995) de belirttiği gibi geçmişte çocuğuyla ilişkilerinde mesafeli ve bugüne oranla katı yaklaşan baba, bugün çocuğun bakımında daha ön plana çıkan ve çocukla ilgilenen kişi hâline gelmiştir. Tarihsel geçmişe bakıldığında zamanın kültürel beklentileri, babanın sadece çalışmasına yönelik iken bugün babalardan beklenen çocuğun yaşam sürecine katılmaya yöneliktir. Babalar geçmişte temellenmiş babalık modelinin yerine günün değerlere uygun bir babalık rolü oluşturmuştur (Aktaran Poyraz, 2007).

1.2.Ergenlik ile İlgili Kuramlar

1.2.1 Biyolojik Kuramlar

Ergenlik sürecinde ergen vücudundaki biyolojik değişimler dikkate değerdir. Çalışmacılar bu değişimin, psikososyal sorunların tanımlanmasındaki önemi konusunda görüş farklılıklarında kalmışlardır. Ergenliğin biyososyal görüşünü

belirten kuramcılar, itici güçler olarak erinliğin hormonal ve fiziksel değişimlerini vurgulamışlardır (Steinberg, 2007)

1.2.1.1 Stanley Hall'un Özünü Yineleme Kuramı

Biyososyal kuramcılar arasında en önemli çalışmacı olan Granville Stanley Hall(1844-1924) ergen psikolojisi hakkında yapmış olduğu çalışmalarla, ergen psikolojisinin babası olarak kabul edilmektedir(Dacey& Kenny 1994; Steinberg, 1985).Ergenlik dönemini bilimsel yöntemlerle inceleyen ilk psikolog olan Hall'un, geçmişteki felsefi ve spekülatif görüşler ile çağımızdaki bilimsel ve ampirik yaklaşım arasında köprü kurduğu söylenebilmektedir (Çelen, 2007)

C. Darwin'in evrim konusundaki fikirlerinden yola çıkan Ernst Haeckel, C. Darwin'in canlıların evrim geçirmesi sonucu ortaya çıktığını belirten kuramını, insanların doğum öncesi gelişimine uyarlamıştır. Heackel'a göre organizmanın ana rahminde izlediği evreler, ataların evrim teorisine göre geçirdiği evrelerin kısa özetidir (Kulaksızoğlu, 2004).

Bu noktadan hareketle bireyin gelişiminin insan türlerinin gelişimine paralel olduğunu belirten Hall(1904), insan türünün gelişim planının da her bireyin genetik yapısında kayıtlı olduğunu belirtmiştir. (Aktaran Steinberg, 2007).

Gelişimde dört evre öneren Hall(1904) bu evreleri: a)Küçük çocukluk (0-4 yaş çocuklar); b) Çocukluk (5-7 yaşlar); c) Gençlik ve Önergenlik (8-12 yaşlar); d) Ergenlik (13-24 yaşlar) olarak belirlemiştir (Akt. Onur, 1994).

Hall'a (1904) göre çocuğun, doğumdan sonraki ilk dönemlerde(0-4 yaş), insan neslinin maymuna benzerlik dönemindeki evrelerin adeta özümsemesini yapmakta olduğunu, 8-12 yaşları arasında da çocukluğa göre daha gelişmiş

hareketler sergilemesine rağmen, insan ırkına nazaran ilkel bir durumda olduğunu belirtmiştir. Bu dönemde bireyin davranışlarını avcılık ve balıkçılığa benzeten Hall, ergenliği yaşayan bireyi de, vahşilik ve uygarlık arasındaki evreyi özümseyen birey olarak görmüştür. Hall (1904) ergenliğin, ilkelikten uygarlığa geçiş evresi olduğunu belirtirken, ergenin bir yandan basit ve temel içgüdüleri tarafından bir yöne çekildiğini, diğer yandan da hayatında ilk kez toplumun birtakım kurumlarının farkına vardığına değinmiştir (Aktaran Kulaksızoğlu 2004).

Hall ergenliğin insanoğlunun eski dönemlerinde tekniğin olmadığı, sık ve taşkın geçişlerin bulunduğu kabile yaşamı ile karşılaştırılabileceğine değinmiştir. Bu dönemin uygarlıktan önce gelen çağ olduğunu, çelişkilerle, yani tutkulu etkinlik ve kayıtsız uyuşukluk arasında gidip gelmeyle, benmerkezcilikten cömert özgeciliğe geçişle nitelenebilecek kargaşa ve stres dönemi olduğunu vurgulamıştır. Ergenliğin, yaşamın akışını değiştirebilecek kadar önemli bir dönem olduğunu belirten Hall, bu dönemi açıklarken, toplumsal rollerin belirlendiği, değerlerin oluşumunun yeni akıl yürütme, olgun ve bilinçli kişilerarası ilişkilere bağlı olarak geliştiği an olduğuna değinmiştir (Aktaran Onur,1994).

Hall biyogenetik kuramında çevre faktörünün etkilerine pek değinmemiş, bireydeki değişimlerin, çevre ve kültür ortamından bağımsız, değişmez örüntülerle, kaçınılmaz bir şekilde gerçekleştiğini belirtmiştir (Çelen, 2007).

Hall'a yönelik eleştiriler içerisinde de sıklıkla göze çarpan, çocuğun ve ergenin gelişmesinde çevrenin etkisini göz ardı edışıdir. Hall istenmeyen toplumsal davranışların bile filogenetik tarihin bir döneminin yeniden yaşanmasının yansıması olduğu, bundan dolayı kaygılanmanın gereksizliğini genetik gelişimin, bu problemi çevrenin müdahalesi olmadan sonlandıracağını savunmuştur (Aktaran Onur, 1994).

1.2.2 Organizmik Kuram

Organizmik yaklaşım, bağlamsal faktörlerin biyolojik faktörleri nasıl biçimlendirdiğine yönelik açıklama getirdiğinden, biyolojik temelli kuramdan ayrılmaktadır (Çelen, 2007). Organizmik kuramcılar biyososyal kuramcılardan farklı olarak, biyolojik zorunlulukların sonuçları ile etkileşen ve onları değiştiren farklı güçleri de dikkate alırlar (Steinberg, 1985) Bu bağlamda Sigmund Freud, Anna Freud, Erik Erikson ve Peter Blos kurama dahil edilebilecek temsilcilerdir.

1.2.2.1. Psikoanalitik Kuram

Psikoanalitik kuram temel olarak insanın erken gelişim dönemi ile ilgilenerek ergenliği çocukluğa nazaran ikinci plana atmıştır. Sigmund Freud (1856-1939) kuramın kurucusudur (Kulaksızoğlu, 2004).

Psikoanalitik kuram çocukluk (0-6 yaş) üzerinde dururken, çocukluğun bireyin yetişkinliğinde önemli bir rol üstlendiğini, bu periyodun yaşamının geri kalanını etkilediğini vurgulamaktadır (Çelen, 2007; Adams, 2000). Adams'a (2000) göre, ergenlik sırasında kişilikte oldukça az değişiklik yaşanmaktadır. Adams (2000), klasik psikoanalitik kuramın ilkelerinin Anna Freud ve Neo-Freudcular tarafından geliştirilerek, bu ilkelerle ergenlik sırasında gerçekleşen gelişim ve değişimler arasında bağ kurulduğunu belirtmiştir (Aktaran Dinçel, 2006).

1.2.2.1.1. Sigmund Freud

İnsan gelişimine ilişkin açıklamalarda bulunan psikoanalitik yaklaşımın başta gelen kuramcısı S. Freud' tur. S. Freud' a göre zihinsel etkinlik ve davranış, ruhsal gelişimden sorumlu olan libidinal enerji tarafından denetlenmektedir. Psişizm, gelişim sürecinde üç yapıya göre gelişir: a)İd dürtülerin ve içgüdülerin deposudur,

diğer iki yapı gelişimleri için gerekli enerjiyi bu yapıdan almaktadır; b) Ego dürtülerin denetlenmesini ve kişinin dış gerçekliğe uyumunu sağlar, akıl yürütme, bellek, yargı gibi zihinsel işlevleri yönetir; c) Süperego, yani ahlaki yapı, iyiyi ve kötüyü, dilekleri ve yasakları belirler. Bunların yanı sıra, gelişime ilişkin Freud' cu kuramda iki olgunlaşma süreci önerilir: a) Bağımsızlaşma, kişisel dürtülerini denetleme ve çevreye uyum sağlama ile kendini gösteren ego gelişimi; ve b) Psikososyal gelişiminin, çevreden bağımsız, genetik olarak belirlenmiş beş evresine göre ilerleme (Aktaran Onur, 1994)

Sigmund Freud, insan yavrusunu cinsel dürtülerden oluşan bir yumak olarak gördüğünü ve bu dürtülerin psikoseksüel evreler halinde ortaya çıkmakta olduğunu belirtmiştir. Bu evrelerin ilki olan oral evrede (doğumdan 12 ya da 18 aya kadar) çocuk yeme ve emme ile ilgili şeylerle yönelmektedir. Bu davranış daha sonra yapacağı öpüşme gibi eylemlerin temelini oluşturur (Kulaksızoğlu, 2004).

Bu dönemi takip eden anal evrede (12-18 aydan 3 yaşa kadar) çocuğun temel haz alma yeri ağızdan anal bölgeye kaymıştır. Temizliğin öğrenilmesine bağlı sfencter denetim bu dönemin karakteristik sürecidir. Anal evre sonrası fallik evre 3-4 yaşından itibaren başlar. Bu dönemde haz alma noktası temelinde genital bulunur. Dönem içerisinde oedipus karmaşası bulunur. Bu karmaşa anne ve babaya yönelik özdeşim kurma ile sonlanır. Fallik evreyi takip eden dönem örtülü dönemdir. Örtülü dönem 6-7 yaş ile 11-12 yaşlar arasında yaşanır ve cinsel dürtülerin gevşemesiyle aynı cinsten anne babaya yönelik güçlü bir özdeşleşmeyle nitelenir. Örtülü evre sonrası genital evre ergenlik dönemini (12-18 yaşlar arası) kapsar. Bu dönem cinsel dürtülerin belirgin bir şekilde artmasıyla göze çarpar. Freud bu dönemin fallik döneme doğru bir gerileme içerdiğini, cinsel doyum aracı olarak tekrar mastürbasyonun ortaya çıktığını belirtir. Anne veya babanın aksine, arkadaşlarla

özdeşleşmeye giden bir ergen yapısını fallik dönemdeki oedipus çatışmasının geri gelmesi olarak açıklar (Aktaran Onur, 1994).

1.2.2.1.2. Anna Freud

Sigmund Freud'un kızı olan Anna Freud (1895-1982), yaptığı çalışmalarda babasından farklı olarak daha çok ergenlikle ilgili konulara odaklanmıştır. A. Freud, erken çocukluk döneminde edinilen yaşam deneyimlerinin, ergenlikten dönemi kişiliğinden ziyade yetişkin dönemi kişiliği üzerinde daha etkili olduğuna inanmış ve bu anlamda ergenlik döneminin, çeşitli uyum çabaları ile yaşanan bir dönem olduğunu savunmuştur (Kulaksızoglu, 2004).

Anna Freud, bir ergenin baş etmek zorunda olduğu sorunlarla, küçük bir çocuğun baş etmek zorunda olduğu sorunlar arasında farklılıklar olduğunu düşünür. Ona göre, erinliğin sebep olduğu cinsel enerjideki artış, kişisel denetim için bir tehdit oluşturabilir, böylece id'in dürtüleri fazlasıyla güçlenebilir ve ego uyum sağlama işlevinde geri kalabilir, bunun sonucunda da tepkisellik ve engellenmeye dayanamama, kişinin genel işlevsel özellikleri haline gelebilir. Egonun yaşadığı bu zorlanma durumu A. Freud'a göre, ergenin denetim ile libidinal doyumlar arasındaki dengeyi sağlamak amacıyla yaşadığı içsel bir savaşı ifade eder (Cloutier, 1982, Çev. Onur, 1994).

Anna Freud'a göre ergenin kullandığı bir diğer savunma mekanizması özdeşleşmedir. Erken çocukluk döneminde de kız çocuklar anneleri ile erkek çocuklar da babaları ile özdeşim kurarak oedipal sorunları çözümlenmeye çalışmışlardır. Cinsellikle ilgili dürtüler yoğun şekilde tekrar ortaya çıktığında ergenler bu problemi çözmek için ebeveynlerinden duygusal olarak uzak kalmanın işe yarayacağını düşünürler. Fakat bu zamana kadar sevgi ve destek kaynağı olan bu kişilerin yerine başkalarını koymak ergen için hiç de kolay değildir. Sonuç olarak

ergenler, bu boşluğu doldurmak için arkadaşlarına yönelirler. Bu arkadaşlardan istedikleri geribildirimleri alamayınca da sık sık arkadaş değiştirirler. Ebeveynler de bu değişimi takip etmekte zorlanırlar (Çelen, 2007).

Ergende görülen bu kararsız ve dengesizlik, Anna Freud'a göre beklenen bir şeydir. Çünkü tüm bunlar gencin iç dünyasında meydana gelen isyanların ve çelişkilerin dışa vuruluş biçimleridir. A. Freud, yaşanan bu kararsızlık döneminin ergenliğin kaçınılmaz ve gerekli bir bölümü olduğuna inanır ve ergenin bu dönemi yaşamadan olgun bir yetişkin olamayacağını iddia eder (Kulaksızoğlu, 2004)

1.2.2.1.3. Peter Blos

Blos (1904-1986), biyoloji kökenli bir eğitim almış olmasına rağmen Sigmund Freud'un psikanaliz grubuna katılan kişilerin çocukları için açtığı okulda öğretmen olarak görev yapmış ve daha sonra da Freud'un grubuna katılarak çalışmalarını ergenler üzerine devam ettirmiştir (Çelen, 2007). Blos, ergenliği bireyleşme için zorunlu olan ilerleme ile gerileme süreçleri arasındaki (dürtülerle ego arasında) diyalektik bir gerilim süreci olarak tanımlamaktadır (Cloutier, 1982, Çev. Onur, 1994).

Blos'a göre ergenlik döneminde kişilerin çözümlemesini gereken dört farklı aşama vardır:

1. İkinci bireyselleşme süreci
2. Çocukluk travmalarının üstesinden gelme
3. Ego sürekliliği
4. Cinsel kimlik

İkinci bireyselleşme süreci: Birey, birinci bireyselleşme-ayırışma sürecinde anne babasının intrapsişik temsilini içselleştirir. Ergenlik döneminde ise daha önceden

içselleştirilmiş olan ana baba figürünün dışa atılması gerekmektedir. Blos, bu süreci “simbiyotik zardan kurtulma” olarak tanımlamıştır. Blos’a göre, 2-3 yaşındaki bir çocuk ile 11-12 yaşındaki bir çocuk birbiri ile benzerlik gösterir. Her iki yaş döneminde de olgunluğa ulaşmak için psişik yapıda acil değişikliklere ihtiyaç vardır. Fakat her iki dönemde de ortaya çıkabilen patolojik davranış örüntüleri, bu gelişmeye engel teşkil eder.

Blos’a (1962) göre, ben ve diğerleri arasında denge kurmak, Oedipal süperegonun katılığından ve gücünden kurtulmak, benlik saygısı ve genel ruh durumu arasında devamlılık sağlamak, bu dönemi sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmek için gerekenlerdir. Ergenlik dönemine gelene dek çocuk, ana baba egosuna dayanır. Bunun nedeni ise, çocuğun kendi yapısının gelişmemiş olmasıdır. Egonun olgunlaşması, çocuğun annesinden bağımsızlaşması ile doğru orantılı bir seyir takip etmektedir. Bireyselleşme ile birlikte, bireyin ne olduğu ve ne zaman yapması gerektiğiyle ilgili sorumlulukları artar. Anna Freud’un da belirttiği gibi artık arkadaşlara yönelme ve romantik ilişkiler dönemi başlamıştır.

Çocukluk travmalarının üstesinden gelme: Blos’a göre çocukluk travmalarının üstesinden gelmek, ergenin çocukluk bağlarından kurtulmasıdır. Ergen bu travmalardan kaçmak yerine bunların üstüne gitmeyi tercih etmelidir.

Blos’a göre bu travmatik çatışmaların en iyi çözümleneceği zaman dilimi ergenlik dönemidir. Ergenlik dönemine yakın bir zamanda bu travmalar kişilik oluşumunda etkilidir. Egoyla bütünleşmeye başlarlar ve artık yaşam görevleri olarak deneyimlenirler. Ergen, bu durumlarla başa çıkmada çocukluk döneminden farklı olarak daha güçlüdür. Ergenin yaptığı her deneme, onun benlik saygısını artırır. Blos, çocukluk travmalarının, kişiliğin oluşması üzerinde pozitif ve negatif etkilere

sahip olduğunu düşünür. Bu travmaların bazıları kişilik oluşumuna entegre olurken, bazıları ise bastırılır. Bastırılan deneyimler fobiler, takıntılar olarak kişilik yapısında kendine yer edinir. Ergen, yaşadığı travma deneyimleri ile yüzleşmekten çekindiği için yaşamının ilerleyen yıllarında farklı savunma mekanizmalarının kontrolünde hayatını sürdürür.

Ego sürekliliği: Ego sürekliliği, geçmişin pozitif ve negatifleri ve deneyimlerinin bütünüyle sağlanır. Kişi, kendi deneyimlerini kabul etmediğinde, ego sürekliliğinden bahsedemeyiz. Ego sürekliliğinin, ergenlik döneminde çatışma çözümleyici bir işlevi de vardır. Bireyin içselleştirdiği ana baba figüründen uzaklaşması, ego olgunluğu olarak adlandırılır. Ego olgunluğu ise kişinin bütünlüğe ve bireyselliğe ulaşmasında yardımcıdır.

Cinsel kimlik: Cinsel kimlik, zamansal olarak daha önce oluşan cinsiyet kimliğinden farklıdır. Blos, geleneksel psikanalitik kuramın bakış açısıyla ergenin geriye dönüş yaparak fallik dönemdeki oedipal konuları çözümlemesi gerektiğine inanır. Ebeveynlerine ilişkin içsel psişik bağları tekrar gözden geçirmesi ve oedipal dönemde yaşadığı çocukluk çatışmalarını çözümlemesi, ergenin olgun heteroseksüel kimlik kazanmasını sağlar.

Blos, pozitif ve negatif oedipal karmaşadan söz etmiştir. Pozitif karmaşa, hemcinsi olan ebeveyne duyduğu sevgi, negatif karmaşa ise karşı cinsteki ebeveyne duyduğu sevgidir. Burada negatif ya da pozitif şeklinde yapılan ayırım, aradaki bağın niteliğinden çok türünü belirler. Bu bağlamda ergenin görevi negatif oedipal karmaşayı yeniden çözüme kavuşturmadır. Ergen bunu yaparak aynı zamanda erenlik cinselliğinin, homoseksüel bölümünün de üstesinden gelmiş olur (Çelen, 2007).

1.2.2.2. Erik Erikson

Erikson, tıpkı Sullivan gibi psikanalizin çocukluk cinselliğine çok fazla odaklandığını düşünmüş ve bu kavramı reddetmek yerine onu geliştirmeyi tercih etmiştir (Kulaksızoğlu, 2004).

Erikson'un kuramının temel varsayımları şunlardır (Selçuk, 1999).

- Genel olarak insanların temel ihtiyaçları vardır.
- Benlik ya da egonun gelişimi temel ihtiyaçların karşılanmasıyla oluşmaktadır.
- Gelişim, dönemler halinde meydana gelir.
- Her dönem, gelişim için fırsatlar sağlayan bir krizle veya psiko-sosyal problemle nitelenir.

•Farklı dönemler, bireyin güdülenmesinde farklılıklar oluşturur.

Erikson' göre insan hayatı sekiz çekirdeksel çatışmadan oluşmaktadır;

1. **Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay):** Bebek bu dönemde, doğduğu dünyanın güvenilir bir yer olup olmadığını sorgular. Eğer bebek bu dönemdeki karmaşayı olumlu atlatırsa, temel güven duygusunu edinir, bunun tersi olduğunda güvensizlik duygusu edinilir.
2. **Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku (18 ay-3 yaş):** Çocuk bu dönemde, annesinden ayrışmasıyla birlikte özerkleşme çabası içerisinde. Çevresi tarafından çocuğun bu çabaları desteklenirse bağımsızlık duygusu kazanılır, bunun tersi olduğunda ise çekingen ve kendine güvenmeyen bir kişilik yapısı oluşur.

3. **Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş):** Artık tek başına bağımsız hareket edebilen çocuk merak ve araştırma duygusuyla etrafındakileri keşfetme çabası içindedir. Bu dönemde, çocuğun merak ile ilgili girişimleri desteklenirse çocuk, girişkenlik duygusu kazanır, bunun tersi olduğunda ise suçluluk duygusu gelişir.
4. **Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş):** Okul döneminde olan çocuğun bu dönemdeki en büyük amacı, başarılı olmak ve bu başarıları ile çevresi tarafından ödüllendirilmektir. Bu zaman diliminde çocuğun başarılarına odaklanılırsa, başarma ve çalışkanlık duygusu kazanır, bunun tersi olduğunda ise değersizlik ve aşağılık duygusu gelişir.
5. **Kimlik Kazanımına Karşı Kimlik Karmaşası (12-18 yaş):** Ergenlik dönemi diye adlandırılan bu dönemde genç, kendisi ve çevresiyle ilgili derin sorgulamalar içerisindedir. Ergen, yaşadığı problemlerle ilgili çözüme ulaşırsa kimlik kazanımı gerçekleşir, bunun tersi olduğunda ise kimlik karmaşası yaşanır ve ergenin ilerleyen yaşam dönemleri de bundan etkilenir.
6. **Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (18-26 yaş):** İlk yetişkinlik dönemindeki birey, artık etrafıyla yakın ilişkiler kurma, evlilik ve meslek gibi konularda seçim yapmak durumundadır. Evlilik, arkadaşlık kurma, flört etme gibi konularda başarılı olan bireyler yakınlık duygusunu edinirken, bunun tersi olduğunda ise başarısızlık deneyimleri, kişinin yalıtılmışlık duygusunu yaşamalarına neden olur.
7. **Üreticiliğe Karşı Verimsizlik (Orta Yetişkinlik):** Orta yaşlılık döneminde yer alan birey, geçmiş yaşam deneyimlerinde kendini başarılı ve üretken

hissederse üreticilik duygusu devam eder. Bunun tersi olduğunda ise verimsizlik duygusu, kişinin üretme becerilerini olumsuz etkiler.

8. **Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (İleri Yetişkinlik):** Hayatın son dönemini kapsayan bu zaman diliminde birey, geçmişine yönelik hesaplaşmalarını yapar. Eğer kişi, geçmişinde yaşadıklarını iyi veya kötü kabul ederse benlik bütünlüğü sağlanır, bunun tersi olduğunda ise ölüm korkusu ve umutsuzluk duygusu kişide görülür (Selçuk, 1999).

Erikson'un kuramında ortaya koyduğu bu çekirdeksel çatışmalardan "Kimlik Kazanımına Karşı Kimlik Karmaşası" ergenlik dönemini kapsamakta olup, bu aşamada ergenden, çocukluk dönemindeki tüm çekirdeksel çatışmaları özümsemesi ve yetişkinlikte yaşayabileceği olası çatışmaları da sezinlemesi beklenmektedir (Kulaksızoğlu, 2004). Bu karmaşanın yaşandığı zaman diliminde ergen, kendini belli roller ve amaçlar karşısında yetersiz biri olarak algılar. Kimlik duygusunun kazanılması için, çocukluktaki sorunların çözümlenmesi ve yetişkinler dünyasının sorunlarıyla yüzleşebilmeye hazır olmak gerekir. Erikson'a göre bu çatışmaların çözümü, hem kültürden kültüre hem de kişiden kişiye değişkenlik gösterebilmektedir (Ekşi, 1990).

Erikson, "Kimlik Kazanımına Karşı Kimlik Karmaşasının" başarılı bir şekilde çözümlenmesinin, kişinin çocukluğundaki ilk bunalımlarını nasıl çözümlediğiyle ilgili olduğunu düşünür. Erikson'a göre, bu dönemdeki karmaşayı çözümlenin anahtarı, ergenlerin başkalarıyla olan etkileşiminde gizlidir. Ergen, kendisi için önemli olan insanların tepkilerine karşılık vererek belki de yetişkin kimliğinin bir parçası olabilecek birçok öge arasından ayırım ya da seçim yapar. Bu anlamda ergenin kimliği, kendisi ile toplum arasındaki karşılıklı kabulün bir sonucudur. Ergen

kimliğini yavaş yavaş kazanırken, aynı zaman da toplum da ergeni kimliklemektedir (Steinberg, 2007).

1.2.2.3. Jean Piaget

Bilişsel-gelişimsel kuramı ortaya koyan J. Piaget, çocuk ve ergenlerde düşüncenin gelişimini sistematik olarak incelemiştir (Cloutier, 1982, Çev. Onur,1994).

Piaget'in bilişsel kuramı, tıpkı diğer organizmik kuramlarda olduğu gibi, biyolojik ve bağlamsal güçler arasındaki etkileşime dikkat çeker. Örneğin; ergenlik döneminde üst düzey düşünme becerisinin gelişimi hem içsel biyolojik değişimlerden hem de bireyin etkileşimde bulunduğu entelektüel çevresindeki değişimlerden etkilenir (Steinberg, 2007).

Piaget'in önerdiği bilişsel gelişim modelinde, gittikçe büyüyen bir ayrımlaşma ve eklemlenme, yapıları aşılan evrelere göre değişen düşünce yer almaktadır. Bu bağlamda Piaget'e göre her birey, bilişsel gelişim sürecinde dört evreden geçer:

- **Duyu devinimsel dönem (0-2 yaş):** Duyum ve hareketler arasındaki ilişkilerin keşfedildiği dönemdir.

- **İşlem öncesi dönem (2-6 yaş):** Bu dönemde, nesnelere temsil edecek içsel sembollerin özellikle dil aracılığıyla kullanımı gözlenir.

- **Somut işlemsel dönem (6-11 yaş):** Mantık kazanılmaya başlar ve akılcı düşünme gelişir.

- **Soyut işlemsel dönem (11 yaş ve üstü):** Ergenin soyut ve hipotetik akıl yürütme becerileri gelişim gösterir(Steinberg, 2007).

Piaget, bilişsel ve entelektüel etkinliğin, ergenlerin gündelik hayata adapte olabilmeleri için bir araç olduğunu düşünür. Adams'a (2000) göre, bilişsel yapılar, bireyin dünyayı anlamlandırmak amacıyla kullandığı zihinsel birimlerin iç düzenleyicileridir. Piaget, bilişsel yapıların, ergenlerin gelişimiyle birlikte sürekli bir biçimde artılıp gözden geçirilerek geliştirildiğini belirtir. Ergenin bilişsel yapısının farklılaştırılmış ve bütünleştirilmiş olması, karşılaştığı sorunları çözmesi ve değişen çevresel taleplere uyum sağlayabilmesi üzerinde etkilidir (Aktaran Dinçel, 2006).

1.2.3. Öğrenme Kuramları

1.2.3.1. M. Candless

Mc Candless (1970), sosyal öğrenme kuramının bakış açısıyla ergenlik dönemini açıklamaya çalışmıştır. Mc Candless, insan davranışlarının dürtüleri tarafından yönlendirildiğini düşünmektedir (Kulaksızoğlu, 2004). Bu bağlamda cinsellik; saldırganlık, merak ve kaygı dürtülerin insanı harekete geçirdiğini, seçmesini ve yönlenmesini sağladığını düşünebiliriz. Kişi, deneme yanılma yaşantıları sonucunda, hangi davranışın, hangi dürtüyü doyuma ulaştırdığını öğrenir. Ergenin en yoğun yaşadığı dürtü, cinsel biyolojik dürtüdür. Ergen, bu dürtüyü doyuma ulaştıracak uygun çıkış yolunu bulmakta zorlanır. Bu çıkış yolunu bulmada kültür, ergenlerin zorlayıcılarından biridir. Çoğu kültürde, erkekler kızlara oranla daha şanslıdır (Çelen, 2007).

1.2.3.2. Kurt Lewin

Kurt Lewin'e (1890-1947) göre davranış, kişinin çevresi ile etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Yaş, zeka, cinsiyet, özel yetenekler gibi önemli olan bir dizi kişisel ve aile, arkadaşlar, yaşanılan çevre gibi çevresel faktörler davranışlara etki eder. Bu faktörlerin tümü, yaşam alanı kavramını oluşturur. Kişinin yaşam alanındaki kişisel

ve çevresel faktörler de sürekli olarak değişim göstermektedir. Bu değişimler ne kadar yavaş olursa, kişinin onları düzenlemesi ve değişime uyum sağlaması o kadar kolay olur. Bu değişimlerin çok hızlı olduğu zamanlarda birey çok stresli bir dönem geçirir ve Lewin'e göre ergenlik de böyle bir dönemdir. Ergen, birdenbire hem bazı fiziksel değişikliklerle başa çıkmak zorunda kalır, hem de yeni talepler ve beklentilerle karşılaşır. Bedeni çok hızlı büyümektedir, bu arada ileriki yaşamı ile ilgili yeni bazı hedefler belirlemesi gerekmektedir (Kulaksızoğlu, 2004).

Ergenin değişen yaşam alanındaki kişisel faktörlerin yanında çevresel faktörlere de bakıldığında kişisel alandaki belirsizlik durumuyla mücadele eden ergenin, yetişkin grupların baskısı altında ezildiğini de görebiliriz. Bu baskılar sonucu geri çekilme, isyan, içe ve dışa dönük duygusal patlamalar ortaya çıkar. Lewin'e göre bu tür davranışlar, ergenin yetersiz bilişsel yapısından kaynaklanır. Çünkü genç, henüz hangi davranışın onu belirli bir davranışa götüreceğini ya da uzaklaştıracağını öngöremez ve bu davranışların sonuçlarını kestiremez (Çelen, 2007).

Ergenlik döneminde yaşam alanının bozulduğuna inanan Lewin, ergenlerin, çocukluk ile yetişkinlik dünyası arasında marjinal bir eleman gibi durduklarını ifade eder. Çocukluk döneminde öğrendikleri davranışlar ile yetişkin olarak yapmaları beklenen davranışlar arasında hiçbir direkt bağlantı bulunmamaktadır. Gençler, yetişkinlik dönemine doğru ilerlerken çocukluklarındaki hedef ve değerlerini bırakmak zorunda kalırlar ve bunun sonucunda oluşan boşluktan dolayı yoğun bir çelişki ve stres yaşarlar (Gallatin, 1995).

1.2.3.3. Albert Bandura

A. Bandura, ergenlik kavramını açıklamaya çalışan bir başka öğrenme kuramcısıdır. Bandura, Mc. Candless'ın aksine ergenlik döneminin bunalımlı bir süreç olmadığını düşünmektedir. Yaptığı çalışmalar sonucunda Bandura, düzenli, istikrarlı ve sevecen ailelerde yetişen ergenlerin, bu dönemi daha rahat geçirdiklerini fark etmiştir. Bandura'ya göre bu ergenler, akranlarına kıyasla daha iyi sosyalleşmekte ve geleneklere uygun olan davranışları pekiştirilmektedir. Bandura, ergenlikte bunalım geçirenlerin yeterince sosyalleşmemiş olduklarını savunur. Bandura, sorunlu gençlerin saldırgan davranışlarının, normal büyüme sancularından kaynaklanmadığını düşünür. Bu anlamda, saldırganlık gösteren ergenler, yanlış öğrenmelerin ve alışkanlıkların kurbanıdır ve aileleri onlara uygun eğitim vermemiştir (Kulaksızoğlu, 2004).

Bandura (1980), yaptığı bir çalışmada, saldırgan olan ve olmayan ergenlerin bağımlılık davranışı, bağımlılık anksiyetesi ve reddedilme duygularını karşılaştırmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, saldırgan erkek ergenlerin babaları tarafından reddedilmiş hissettiklerini, babalarıyla daha az vakit geçirdiklerini ve babalarına daha az bağımlı olduklarını sonucuna varmıştır. Saldırgan ergenlerin ebeveynlerinin ise kendilerine yönelik saldırganlığı cezalandırıcı ancak dışa yönelik saldırganlığı pekiştirici bir tutum izledikleri görülmüştür. Saldırgan olmayan grubun ebeveynlerinin ise bu davranışı pekiştirmedikleri ve cezalandırarak model de olmadıkları görülmüştür (Aktaran Yılmaz, 2000).

1.2.4. Edward Spranger'in Kuramı

Ergenliğin, bir fırtına ve stres dönemi olduğu fikrine katılmayan kuramcılardan biri olan Edward Spranger, her bireyin farklı olduğunu düşünmüş ve

bu düşüncesini ergenlik gelişimi ile ilgili kuramında belirtmiştir (Kulaksızoğlu, 2004).

Spranger, “bireysellik değişebilirliği” olarak adlandırdığı bir kuram ileri sürmüştür. Bu kurama göre, ergenlikte ortaya çıkabilecek üç farklı büyüme modeli olabilir: Birinci modelde tanımlanan ergenler, önceden de bahsedilmiş olan fırtına ve stres dönemini yaşarlar. Bu genç bireyler için çocukluktan yetişkinliğe geçiş, zor ve acı verici olduğu gibi bir o kadar da romantiktir. Bunun yanı sıra ergenliği çok ciddi zarar görmeden geçiren gençler de vardır. İkinci modelin tanımladığı bu gençler, yavaş fakat sürekli gelişim modelinin birer temsilcisidirler ve çatışma ya da stres yaşamadan huzurlu bir şekilde yetişkinliğe geçiş yaparlar. Dinamik model olarak adlandırılan üçüncü model ise ilk iki modelin kesişimi olarak nitelendirilebilir. Bu modelin tanımladığı gençler, doğrudan kendi gelişimlerine katılırlar. Genç bireyler, her ne kadar bu dönemde bazı zorluklar ve krizler yaşasalar da gösterdikleri bilinçli çabalar ile problemlerin üstesinden gelmeye gayret ederler. Kısacası ergenliğin zor veya kolay bir dönem olması, ergenin kişiliği ile doğrudan ilişkilidir (Kulaksızoğlu, 2004).

1.2.5. Harry Stack Sullivan’ın Kuramı

Psikanalitik kuramın, cinselliğin hayattaki en önemli dürtü olduğu iddialarını eleştiren Sullivan, birçok hastası ile yaptığı çalışmaların sonucunda kişilerarası ihtiyaçların tatmininin çok daha önemli olduğunu, ortaya koymuştur (Kulaksızoğlu, 2004).

Sullivan, ergenlik dönemini, kişilerarası ilişkilerdeki değişiklikler kapsamında üç dönem halinde ele alır:

- Ön ergenlik, ergenin, hem cinsi olan özel bir kişiye ya da yakın bir arkadaşına duyduğu ilginin belirginleştiği dönemdir. Bu dönem, her ne kadar kısa sürse de diğer insanlarla gerçek ve yakın ilişkilerin başlaması anlamında büyük önem arz eder. Kişi bu dönemde, iç dünyasını aktarabileceği, karşılaştığı sorunlar ile ilgili destek alabileceği, hembcinsi olan yakın arkadaşlar edinir. Ergen, yine bu dönemde sosyal beceri ve organizasyonlarla ilgili ilk deneyimlerini kazanır. Genç birey, bu dönemde yakın ilişkiler kuramazsa, umutsuzlukla beraber derin bir yalnızlık duygusu yaşar.
- Erken ergenlik, gerçek cinsel ilginin ortaya çıkmasıyla başlayan ve cinsel davranışın şekillenmesine kadar devam eden bir dönemdir. Artık cinsel istek karşı cinse yönelmiştir, fakat yakın arkadaşlıklar yine aynı cinsten kişilerle devam ettirilir. Bu dönemde genç birey, toplumun cinselliğe bakışı yüzünden hissettiği arzu ile yapacakları konusunda karmaşa yaşar. Başkalarıyla olan ilişkileri anlamsız hale gelir, yakınlık ve güvenlik ihtiyacı ile uyuşmayan bu duyguyu reddedebilir ya da arzu duyacağı nesnelere, yaşadığı yalnızlık duygusundan kurtulmak için ihtiyaç duyacağı şeyleri ayırabilir. Bu iki ihtiyacın birbirinden uygun şekilde ayrılmaması, ergende cinsel sapmalara neden olabilir.
- Geç ergenlik, ergenin görev ve sorumluluklar üstlendiği, cinsel davranışına yönelik tercih yaptığı ve bunu ilerleyen yaşamında ne şekilde konumlandıracağını fark ettiği dönemdir. Artık genç birey, diğer insanların yaşamına yönelik görüşlerini ve onların kişilerarası ilişkilerindeki problemlerini ele alış tarzlarını fark edip değerlendirmeye başlar. Bu dönem ergenin, daha fazla eğitim olanağı bulduğu, kendi hayat yolunu çizdiği, kendi

sınırlarını diğere insanların sınırlarıyla karşılaştırarak deneme yanılma yoluyla genişletme fırsatı bulduğu bir dönemdir. Özetle, sınırlı deneyimleri ile ortak değerler sistemini bütünleştirdiği ve artık toplumda kendi yerini aldığı dönemdir (Aktaran Gençtan, 1995).

1.2.6. Sosyolojik Kuram

Davis (1944), Brim (1965, 1976), Elder (1968, 1975) ve Thomas'a (1968) göre ergenlik, bireyin yüklendiği rollerdeki genel geçiş süreciyle tanımlanmaktadır. Erken çocukluk döneminde roller yetişkinler tarafından tanımlanır ve verilir; yetişkinlik döneminde sahip olduğu rollerin sorumluluğu kadar onları üstlenme tarzını belirleyen de ergenin kendisidir. Ergenliğin, çocukluk dönemi ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olması, toplumsal rol dağılımına yenilerinin eklendiği anı oluşturur. Bu dönemde, ergendeki bazı çocukluk rolleri korunur, fakat bu roller kişisel tercihlere göre bir seyir takip ederler. Kişiyeye yeni rollerin tanımlandığı bu süreçte, çevrenin beklentileri ile kişinin kendisi arasında oluşan mesafeler, ergende içsel gerginliklere neden olabilir. Fakat tam da bu zamanda genç birey, yaşadığı bu ikilemi aşabildiğinde kişisel özdeşleşme sürecine de hız kazandırmış olur (Cloutier, Çev. Onur, 1994).

Kuşaklararası ilişki ve sanayileşmiş toplumda genç bireylerin ergenlikten genç yetişkinliğe geçişindeki zorlukları da vurgulayan sosyolojik kuram, ergenlik sürecinde kaçınılmazlığa da değinmektedir (Steinberg, 2007)

Elder'e (1980) göre, sosyolojik yaklaşım, pek çok değişkenin, ergenlik yaşantısını etkilediğini savunur. Her ne kadar kültür, kişiyeye kendi değerlerini

yerleştirirse de toplumsal sınıf ve aile de bu toplumsallaşma sürecinde kişi üzerinde etki sahibidir (Aktaran Cloutier, 1982, Çev. Onur, 1994).

Özetle, sosyolojik yaklaşım, ergenlik kavramını, toplumsallaşma sürecinde önemli bir dönüm noktası olarak görmektedir. Bu toplumsallaşma süreci, ergenin sahip olduğu toplumsal rollerin değişiminin yanı sıra, kişinin etkisi altında kaldığı iç ve dış baskılara yönelik gerilimlerini de kapsar. Bu gerilimlerin ortaya çıkış derecesini; genç bireyin önemli toplumsallaşma araçlarıyla yaşayacağı etkileşim, içinde yaşadığı sosyo-kültürel çevre ve ergenliğin geçtiği tarihsel zaman belirgin kılar (Cloutier, 1982, Çev. Onur, 1994).

Bu araştırmada ergenlik sürecine yönelik açıklama yapan kuramlar arasında yer alan psikanalitik kuram, öğrenme kuramı ve sosyolojik kuram perspektifleri öncelikli olarak ele alınacak, sonuçlar bu kuramlar çerçevesinde tartışılacaktır.

1.3. Kuraldışı Davranışlar ile İlgili Kuramlar

Siyez (2009), ergenlik dönemi gelişim basamaklarında görülen dikkat çekici unsurlardan birinin kural dışı davranışlar olduğunu belirtmiştir(Akt. Bulut, 2010). Bu bağlamda, kural dışı davranışların bu derece dikkat çekici olması, beraberinde bu kavramı açıklayan bir çok teorinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Çocukluk ve yetişkinlik arasında gelişmekte olan ergen, davranışını yetişkinin beklentilerine uygun gerçekleştirmesi gerektiğinde, bu davranışında bocalayabilir ve dengesiz davranışlar sergileyebilir (Gençoğlu, Karahan, Sardoğan, Yılan,2006)

Ergenlerin problem davranışları, uzun yıllardır araştırmalara konu olmaktadır. Bu davranışların ortaya çıkış nedenlerini açıklayan farklı görüşler bulunmaktadır. Khantz'ın Benlik Kuramı, Stanton ve Todd' un teorisi, Patterson' un Sosyal Yapı

Modeli, Ausubel' in Kişilik-Yetersizlik Kuramı gibi kuram ve modeller problem davranışı açıklarken tek bir faktörün etkisinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Brofenbrenner' in Sosyo-Ekolojik Teorisi, Hirschi Sosyal Kontrol Teorisi ise ebeveyn, okul, arkadaş gibi birçok faktörün sürece etki ettiğini belirten teorilerdir (Aysan & Siyez, 2007).

1.3.1. Hirschi' nin Sosyal Kontrol Kuramı

Hirschi, suçlu davranışı kişinin toplum ile kurduğu bağları temel alarak açıklamaktadır. Kaner'e (1992) göre, eğer kişinin toplumla olan bağları zayıflarsa ya da koparsa, toplumun kişi üzerine koyduğu sınırlamalar kalkar ve böylece kişi yasaları ihlal edebilir (Aktaran Yılmaz, 2011). Hirschi, toplumu oluşturan bütün bireylerin potansiyel suçlular olduklarını, yasaları ve düzeni ahlaki değerlerin değil sosyal kontrol yasalarının sağladığını iddia etmektedir.

Hirschi (1969), kişinin topluma olan bağlılığını dört boyut altında incelemiştir:

1- Bağlanma (*Attachment*): Bağlanma, ergenlerin hayatlarında ebeveynler, akranlar, arkadaşlar ve öğretmenler gibi önemli olan insanlarla kurdukları bağları ifade eder. Bu bağın kaynağının aile çevresi olmasının nedeni, ebeveynlerin çocukları için en önemli rol modelleri olmaları ve çocuklarına sosyal olarak kabul gören davranışları öğretmeleridir (Wiatrowski, Griswold ve Roberts, 1981). Kaner (1992)'ye göre bağlanma; bu kişilere yani ebeveynlere, arkadaşlara, akrabalara yönelik yakınlık, ilgi, duyarlılık ve saygıyı belirtir. Kişinin sosyal normları kabul etmesi ve sosyal bir biliş oluşturabilmesi için başka kişilere bağlanması ve ilgi duyması gerekir.

2- Sorumluluk (Commitment): Sorumluluk, üniversiteye gitme, geleceği için birikim yapma ve yüksek mevkisi olan bir iş sahibi olma isteği gibi gerçekleştirdiği veya gerçekleştireceği eğitimsel ve mesleksel başarı yatırımlarını içermektedir (Kaner, 1992). Gelecekte bu alanlara yönelik yapacağı yatırım, ergeni riskli davranışlardan koruyucu özelliklere sahiptir. Sınırları iyi şekilde belirlenmiş amaçları olan ergenlere kıyasla, alkol kullanan, sigara içen, sıkça dışarı çıkan ve gelecek hedefleriyle ilgili olmayan işlerle meşgul olan ergenler, suçlu davranışlara daha rahat bir şekilde yönelebilirler (Wiatrowski, Griswold ve Roberts, 1981).

3- Katılım (Involvement): Katılım, sosyal anlamda değerli sayılan, başarıyı ve statü ile ilgili amaçlara ulaşmayı sağlayan sportif oluşumlara katılma, kitap okuma, ödev yapma, okulda düzenlenen etkinliklere katılma ve aile ile birlikte vakit geçirme gibi geleneksel aktivitelere katılmakla ilgilidir. Suçlu davranışları önlemede, ergenlerin yaptıkları bu faaliyetlerin özelliği ve geleceğe yönelik var olan hedefleriyle olan ilişkisi önemlidir (Alston, Harley ve Lenhoff, 1995).

4- İnanç (Belief): Sosyal bağ kavramının son boyutu, kişinin sosyal normlar, kurallar ve genel geçer ahlaki kurallara ilişkin sahip olduğu inanç düzeyidir. Hirschi (1969), bu kurallara, özellikle ahlak ve hukuka olan inancın güçlü olmasının kişileri suçlu davranışlardan koruduğunu düşünmektedir. (Aktaran Alston, Harley ve Lenhoff, 1995). Başka bir ifadeyle belirtecek olursak, ebeveynlerine, akrabalarına ve arkadaşlarına bağlılığı olan, okuluna devamlılık gösteren, aldığı sorumlulukları yerine getiren ve toplumdaki genel geçer ahlaki kurallara inanan birey suç işlemeyecektir. Bunun tersinin olduğu durumda ise kişi suç işleyecektir (Agnew, 1985).

1.3.2. Elliot'un Sosyal Kontrol Kuramı

Elliot' un (1985) Sosyal Kontrol Kuramı, kişinin içinde bulunduğu topluma ve sahip olduğu geleneksel rol modellerine zayıf bağlanmasının olası üç nedenine vurgu yapmaktadır.

1. Gerilim: Elliot'un vurgu yaptığı ilk kavram olan gerilim, ergenin akademik ve mesleki arzuları ile sahip olduğu olanakları arasındaki dengesizlik durumu olarak düşünülebilir. Eğer ergen bu dengeyi hissetmezse ve engellenme ile birlikte hayal kırıklığı yaşarsa toplumla arasındaki bağ zayıflar ve böylece riskli grupta yer alan akranlarına daha fazla bağlanır, dolayısıyla kural dışı davranış sergileme olasılığı artar. (Petraitis, Flay ve Miller, 1995)

2. Sosyal Organizasyon Bozukluğu: Kornhauser (1978), Elliot'a göre ikinci olası nedenin, yerleşik kurumlardaki aksama ve zayıflığı ifade eden sosyal düzen bozukluğu olduğunu belirtmiştir (Aktaran Bulut, 2010). Eğer ergen işsizlik ve suçluluğun sıklıkla görüldüğü ve okul gibi sosyal kurumların etkisiz olduğu sosyal çevrelerden geliyorsa, içinde bulunduğu topluma daha az bağlılık hissetme ve toplumsal kurallara daha az uyma davranışı sergileyebilir. Petraitis, Flay ve Miller'e (1995)göre, eğer ergen tek bir ebeveynin olduğu ya da boşanmış veyahut organize olmakta zorlanan bir aileden geliyorsa ailesine bağlanmakta zorlanır ve aile kurallarına da uyum sağlayamaz (Aktaran Yılmaz, 2011).

3. Petraitis, Flay ve Miller'e (1995) göre, ergen, ailesine ve içinde bulunduğu geleneksel topluma bağlanmış olmasına rağmen eğer ailesi tarafından sağlıklı bir biçimde toplumsallaştırılmadıysa olumsuz bağlanmalar tekrar ortaya çıkabilir (Aktaran Yılmaz, 2011).

1.3.3. Sosyal Gelişimsel Kuram

Petraitis, Flay ve Miller'e (1995) göre, sosyal Gelişim Modeli'nin en önemli odak noktası, kişilerin sosyalgelişimleri ve sosyal etkileşimleridir. Bu bağlamda, bireyin sosyal gelişimi, okul öncesi dönemde anne baba tarafından, ergenlik öncesi dönemde öğretmenler tarafından ve ergenlik döneminde ise akranlar ile olan ilişkileri tarafından etkilenmektedir. Eğer ergen bu dönemde uyumsuz davranışlar sergileyen akranları ile ilişki kuruyorsa, evde ve okulda ödül alabileceği az sayıda fırsatının olduğu ihtimalini düşünebiliriz. Söz konusu ergen, yeterli kişiler arası ve akademik yeteneğe sahip olmadığı için evde ve okulda başarılı ve ödüllendirici etkileşimler kuramıyor olabilir. Kişiler arası ve akademik alanda yetersizlik yaşayan ya da bu yetenekleri ebeveynleri tarafından ödüllendirilmeyen ergenler, kendilerini kaybetmiş hissedebilir ve uyumsuz davranış gösteren yaşlılarıyla daha da yakınlaşabilirler. (Aktaran Bulut, 2010).

1.3.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Kızmaz'a (2005) göre, sosyal Öğrenme Kuramı'nda, saldırganlığın ve suçlu davranışların öğrenildiği temel bir varsayımdır. Sosyal Öğrenme kuramcıları, ergenlik dönemindeki akran etkisinin önemini vurgulamışlardır (Aktaran Bal, 2010). Petraitis, Flay ve Miller'e (1995) göre, Bandura'nın da savunucularından olduğu sosyal öğrenme kuramı, kural dışı davranışları açıklarken, ergenin bu tür davranışlar gösteren diğer arkadaşlarını izleme, öğrenme ve bunları taklit etme süreçlerine değinmiştir. Bandura, reddetme davranışı sergileyen bir arkadaşını izleyen bir ergenin reddedici benlik yeterliliği geliştireceğini, bunun tersi durumda ise davranış önerilerini kabul etme eğilimi içerisinde olacağını belirtmiştir (Aktaran Bulut, 2010).

Öter'e (2005) göre, suç davranışlarının oluşmasında Sosyal Öğrenme Teorisi, illegal davranış örüntülerinin yanı sıra taklit, model alma ve içselleştirme süreçlerinin de önemli olduğunun altını çizer. Ayrıca bu kuram, içinde bulunulan sosyal çevredeki olumlu rol modellerin olmaması ya da sıklıkla yaşanan başarısızlık deneyimlerinin bireyin suç işlemesine neden olabileceğini varsayar (Aktaran Bal, 2010).

Sosyal öğrenme kuramı, günümüz modern toplumlarındaki şiddet ve suç içeren davranışların nedenlerini açıklarken, aile yapısı, çevresel deneyimler ve kitle iletişim araçlarının etkileyici unsurlar olduğuna dikkat çekmiştir. Buna göre; parçalanmış aile yapısı, suçlu ebeveynler, ailenin otorite durumu, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenme düzeyleri gibi ailevi sorunların yanı sıra, kitle iletişim araçlarında yer alan şiddet görüntülerinin yaygınlaşması, kural dışı davranış sergileyen arkadaş grubunun varlığı gibi etmenler, ergenlerin suç davranışı sergilemelerinde etkili olabilmektedir (Bal, 2010).

1.3.5. Bilişsel Yaklaşım

Dodge ve Pettit (2003), anti-sosyal davranışların bilişsel boyutları üzerine yaptıkları araştırmalarında saldırgan davranışlar sergileyen ergenlerin *düşmanca yüklemleme yanlılığı* olarak ifade ettikleri bir eğilim içerisinde yer aldıklarını fark etmişlerdir. Düşmanca yüklemleme yanlılığı sergileyen ergenlerin, belirsiz etkileşimsel durumların diğer akranlarına göre daha fazla düşmanca ve kasıtlı olduğunu düşünüp, bu durumlarda saldırgan davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir. Bazı ergenlerin yaşadığı sorunları çözmek için saldırganlığı kullanabileceğine dair daha olumlu fikirleri olduğu ve bu eğilimin düşmanca yüklemleme yanlılığı ile

birlikte neredeyse otomatik biçimde saldırgan davranışa neden olduğunu gösteren örnekler de vardır (Aktaran Yılmaz, 2011).

1.3.6. Kendine Zarar Verme Kuramı

Kaplan tarafından ortaya koyulan bu kurama göre, eğer ergen hayatındaki önemli kişilerden devamlı olumsuz değerlendirilmeler alırsa ve kendisini sosyal açıdan beklentisini karşılamakta yetersiz hissederse, benlik değeri azalır ve kendine yönelik zarar verme süreci başlar. Sahip olduğu olumlu rol modellerinden uzaklaşmaya başlayan ergen, uygun davranışlar yerine başka davranışlar sergileyerek kendilik değerini artabileceğine inanır ve benlik değerinin artmasını destekleyen yıkıcı arkadaş gruplarına yani çetelere katılırlar. Toplum için normal sayılan değerlere başkaldırma davranışı, bir süre sonra herhangi bir madde kullanımı şeklinde bir seyir izleyebilir (Aktaran Siyez, 2009).

1.3.7. Gerilimi Azaltma Teorisi

Siyez'e (2009) göre, bu teori, problem davranışları açıklamaktan çok alkol kullanımı ve alkol bağımlılığını açıklamak amacıyla oluşturulmuştur. Buna göre ergen, aile, okul, akraba, arkadaş grupları ve toplumsal yaşamdan kaynaklanan stres kaynaklarıyla başa çıkmak için madde kullanmaya başlar. Bu stres kaynaklarının arasında hastalıklar, okul değişikliği sevilen birinin ölümü gibi önemli olaylarının yanı sıra ulaşım sıkıntıları, stresli bir iş hayatı gibi günlük yaşama ait olaylar da yer alabilir (Aktaran Yılmaz, 2011).

1.3.8. Problem Davranış Teorisi

Problem Davranış Teorisi Jessor ve Jessor (1977) tarafından geliştirilmiştir. Teorinin kuramsal temelini Rotter'ın Sosyal Öğrenme Kuramındaki değerler ve

beklentiler kavramıyla, Merton'un anomi kavramına oluşturmaktadır. PDT, anti-sosyal davranışlar, sigara, alkol, esrar ve diğer uyuşturucu maddelerin kullanımı, erken yasta cinsel ilişkiye girme gibi problem davranışların ergenlik döneminde görülüp görülmemesini tek bir değişkenle açıklamaz. Davranışların kişilik sistemi, algılanan sosyal çevre ve davranış sistemi olmak üzere üç sistemden oluştuğunu belirtirken, her sistemin kendi içerisinde koruyucu faktörler ve risk faktörlerinin yer aldığına değinir (Jessor, 1998; Jessor, Turbin, Costa, Dong, Zhang ve Wang, 2003).

Teorideki gelişimsel temel ise, ergenlerin yaşamın diğer aşamalarındaki bireylere göre daha fazla problem davranışta bulunması üzerine şekillenmiştir. Ergenlere göre problem davranışlar yetişkin statüsünün bir işaretidir. Bu davranışlarda bulunan ergen kendini yetişkin statüsüne yaklaşmış olarak görür. Problem davranışların ergenlik sonrasında azalması da, ergenlik sonrasında yetişkinliğini kanıtlayan bireyin ispat çabalarına artık ihtiyacı olmamasından ötürü gelir (Arnett, 1992).

Problem davranışın oluşmasındaki üç sistemden birincisi kişilik sistemidir. Kişilik sisteminde değerler, beklentiler, inançlar, tutumlar, kişinin kendi içindeki uyumu ve topluma uyum gibi sosyal bilişsel değişkenler ile bu değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini içeren yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar: a) Motivasyonel - Tetikleyici Yapı, b) Kişisel İnanç Yapısı ve c) Kişisel Kontrol Yapısıdır. Motivasyonel Yapı, kişinin iç güdüleri doğrultusunda belirlediği amaçlara yönelik oryantasyonunu; Kişisel İnanç Yapısı, sosyal eleştiri, yabancılaşma, benlik algısı ve içsel-dışsal kontrolü; Kişisel Kontrol Yapısı, başarıya ve geleceğe verilen değerlerin düşük olması, başarı ve gelecekle ilgili beklentilerin düşük olması, sosyal eleştirinin ve yabancılaşmanın fazla olması, düşük benlik algısı, dışsal kontrol ve

yıkıcılık toleransının düşük olması ve problem davranışlara yatkınlığı içerir (Jessor, Donovan ve Costa, 1994).

1.3.9. Psikoanalitik Kuram

Freud suçluluğu, id, ego, süperego gelişiminde ortaya çıkan patolojik problemlerle açıklar. Bu bağlamda, idin kontrol edilmesine ilişkin sorun yaşandığında, kişi ego ve süper egosunda da yetersizlik yaşar ve kendini kontrol edebilme yeteneği zayıflar. Bu sürece bilinçdışı düşünceler de eşlik eder. Ardından egoda anti sosyal bozukluk ortaya çıkar, süperego aşırı gelişir ve idin taleplerinin yerine getirilmesine izin vermez. Suç kavramını bu şekilde tanımlayan Freud'a göre, bu kişilik tipi nevroitikler olarak adlandırılabilir (Kaner, 2003).

1.3.10. Genel Gerilim (Strain) Kuramı

Bu kurama göre suçun nedeni diğer kişilerle kurulan olumsuz ilişkilerdir. Agnew'e (1992) göre pozitif uyarıcıların azlığı ve negatif uyarıcıların çokluğunun yanı sıra, kişisel amaçların engellenmesi gibi durumlar öfke, kızgınlık, kin ve nefret gibi duyguların ortaya çıkmasında etkilidir. Bu şekilde olumsuz bir ortamın oluşmasıyla birlikte öfke, kızgınlık, kin ve nefret gibi duygular problemleri çözmez, dolayısıyla suç ve suça ilişkin davranışlar ortaya çıkar (Aktaran Bal, 2010).

1.4. Kuraldışı Davranışlar İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

Bu bölümde kuraldışı davranışların kapsadığı, suç davranışlar, problem davranışlar ve risk alma davranışları ilgili 2005 yılı sonrasında yurt içinde ve yurt dışında yapılmış bazı çalışmalar yer almaktadır. Söz konusu çalışmaların aile desteği, aile tutumu, anne-baba kişiliği, duygusal faktör kavramlarını barındıran çalışmalar olarak seçilmesine dikkat edilmiştir.

1.4.1. Kuraldışı Davranışlar ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

So Kim ve Sil Kim' in (2005), 2100 Koreli ergen üzerinde suç davranışını cinsiyet farklılığı açısından inceledikleri araştırmanın bulgularına göre, erkek ergenler ile kız ergenlerin suç davranış oranları karşılaştırılmış ve suç davranış oranı, kız ergenlerde erkek ergenlere kıyasla düşük bulunmuştur. Aynı şekilde anti-sosyal, agresif ve psikopatik suç barındıran davranışların görülme oranı erkeklere kıyasla yine kızlarda düşüktür. Bu araştırmada aynı zamanda, suçlu erkek ergenlerin, anti-sosyal kişiliğe, cinsel istismara ve alkol ve uyuşturucu kullanmaya kız ergenlerden daha fazla eğilimli oldukları; suçlu kız ergenlerin ise depresyona yatkınlıklarının erkek ergenlerden daha fazla olduğu bulunmuştur (Aktaran Yılmaz, 2011).

Tankersly (2006), Teksas eyaletinin Dallas şehrindeki kız ergenlerin suç davranışlarını etkileyen risk faktörlerini tanımlamak için yaptığı araştırmada, 2005 yılında Dallas Genç Tutukevinde bulunan 26 (12 ile 17 yaşlar arasında) kız ergen üzerinde çalışmıştır. Bu araştırmanın sonucunda, genç kızların birçoğunun ciddi olmayan ve şiddet içermeyen saldırıdan dolayı suç merkezine getirildiği; ülkenin nüfusuna oranla bu merkezlerde tutulan genç kızların azınlıkta kaldığı; çoğu gencin daha önce çocuk/genç suçları bölümüne gönderildiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bu genç kızların çoğunun, zararlı madde kullanımı, kötü örnek oluşturabilecek kişilerle arkadaşlık kurmak, sağlıklı karar verememe gibi yüksek risk faktörü taşıyan davranışlar sergiledikleri de belirtilmiştir. Sonuç olarak, kız ergenlerin çoğu kendilerini olumlu tarafta gördüklerini ancak ailelerinde, arkadaşlıklarında, çevrelerinde ve okullarında karşılaştıkları çeşitli sorunlarla sağlıklı şekilde başa çıkacak karar verme ve problem çözme becerileri gelişmediği için bunlarla başa çıkamadıklarını ifade etmişlerdir (Aktaran Bal, 2010).

Castrucci ve Gerlach (2006), otoriter anne-baba tutumu ile ergenin sigara içme alışkanlığı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında, ergenin sigara içme davranışını deneme ve bunu alışkanlık haline getirmesinde ailenin rolünü incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda, otoriter anne-baba tutumu sergileyen ailelerde yetişen ergenlerde sigaraya başlama ve devam etme olasılığının belirgin şekilde azaldığı bulunmuştur (Castrucci ve Gerlach, 2006).

Ergenlerde risk alma davranışının sosyal ve duygusal faktörlerle ilişkisini incelemek için Michael ve Ben-Zur (2006) tarafından, 270 İsraili ergen üzerinde yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara göre, kız ergenlerin riskli davranışları aile ilişkileri ile, erkek ergenlerin riskli davranışları ise daha çok akran grubuna uyum sağlama ile ilişkili bulunmuştur. Her iki cinsiyet açısından da depresif duygu durumu ile risk alma davranışı arasında düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Cui, Donnellan ve Conger'in (2007) 451 ergen ve onların aileleri ile ergenlerin içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemleri ile ebeveynlerinin evlilik problemlerinin birbirine karşılıklı etkisini incelediği araştırmanın sonuçlarına göre, anne babaların çocuk yetiştirme konusunda yaşadıkları çatışmanın, ergenlerin depresif semptom ve suç davranışı göstermelerinde etkili olduğu bulunmuştur. Aynı şekilde, ergenlerin bu problemlerinin de ebeveynlerin arasındaki çatışmayı arttırdığı bulunmuştur. Sonuç olarak, bu araştırmanın sonuçlarına göre, anne babaların çocuk yetiştirme sürecinde yaşadıkları çatışma, evlilik doyumunu olumsuz etkilemekte ve bu da ergenlerin uyum problemleri ile karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir (Aktaran Bulut, 2010).

Hessler (2008), aile stres faktörleri, duygusal yeterlilik ve ergenlerin riskli davranışlarını incelemek amacıyla 71 anne, 61 baba ve 85 çocuk ile yürüttüğü

boylamsal araştırma sonuçlarına göre, ebeveyn depresyonu, aile içi şiddet, evlilik çatışması ve ebeveynlerin alkol kullanması gibi aile stres faktörleri ile ergenlerin riskli davranışları arasında anlamlı farklılık bulmuştur (Hessler, 2008).

11-17 yaşlarındaki 650 İspanyol ergen üzerinde anti-sosyal ve suç davranışları ile ebeveyn desteği, iletişimi ve psikolojik kontrolü arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, erkek ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları destek ile anti-sosyal davranışlar arasında negatif yönde .001 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Anne ile iletişim ve babadan algılanan kontrol ile anti-sosyal davranışlar arasında ise pozitif yönde .05 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu araştırmada aynı zamanda, kız ergenlerin anti-sosyal davranışları ile anneden algılanan kontrol, destek, babadan algılanan kontrol ve destek arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Torrente ve Vazsonyi, 2008)

Araştırmalardan da çıkarılacağı gibi, yurt dışında yapılmış çalışmalarda kuraldışı davranışlar ergenler tarafından pek çok kuraldışı davranış çeşidinde, sıklıkla gerçekleştirilmiştir.

1.4.2. Kuraldışı Davranışlar ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Onur (2006), cinsiyet, yaş, heyecan arama, benlik saygısı ve denetim odağının, ergenlerin risk alma davranışını ne derece yordadığı incelemek amacıyla, Ankara'da iki Anadolu lisesi ve bir genel lisede okumakta olan, 15-19 yaşlar arasındaki 867 ergenle yapmış olduğu çalışmada benlik saygısı dışında tüm değişkenlerin Türk ergenlerinde risk alma davranışlarıyla anlamlı derecede ilişkili olduğunu aktarmıştır. Ayrıca araştırmada cinsiyet ve heyecan arama, risk alma davranışlarının en önemli yordayıcıları olarak bulunmuştur.

Aras, Günay, Özan ve Orçin (2007) tarafından İzmir ilinde 861 lise öğrencisindeki en sık üç kuraldışı davranışın okulla ilgili olduğu bulunmuştur. Meslek lisesinde okuyan ve okulda sene tekrarı olan erkekler ile karne notu düşük olan kız ve erkek öğrenciler daha çok kuraldışı davranış eğilimi bildirmişlerdir. Kız ve erkeklerde babanın eğitim düzeyinin yüksekliği ve az çocuklu ailede yaşama, kızlarda ise annenin eğitim düzeyinin ve aile gelirinin yüksekliği kuraldışı davranışlarla ilişkili ailesel özellikler olarak bulunmuştur. Lise öğrencilerindeki kuraldışı davranışların anne-babalardaki ve arkadaşlardaki sorunlu davranışlarla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Erkeklerde kuraldışı davranışların daha yüksek oranda görüldüğü ve riskli davranışların birbirleriyle bağlantılı olduğu saptanmıştır.

Siyez, Bulut ve Uz-Baş'ın (2005) 320 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada, son bir yıl içerisinde sigara içen ergenlerin oranı %20.1, alkol kullanan ergenlerin oranı %25.7, esrar kullanan ergenlerin oranı %2.5 ve diğer uyuşturucu maddeleri kullanan ergenlerin oranı %3.4 olarak bulunmuştur (Siyez, Bulut ve Uzbaş, 2005).

Akgün (2005), ergenlerin anne-baba tutumlarının ve anne-baba ergen ilişkisinin akran zorbalığı üzerindeki etkisini belirlemek için 13-17 yaşlarındaki 379 ergen üzerinde yaptığı araştırmada, veri toplama aracı olarak Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği, Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği, Anne- Baba ve Ergen İlişkileri Envanteri ve Anne-Baba Tutum Ölçeğini kullanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda, olumsuz aile ilişkileri olan ergenlerin hem akran istismarına daha fazla maruz kaldıkları, hem de arkadaşlarını daha fazla istismar ettikleri bulunmuştur.

Eke-Yılmazçetin ve arkadaşları (2005), 15-17 yaşlarındaki 3500 öğrenci ile yaptıkları çalışmada, ergenlerdeki riskli davranışların yaygınlığını ve sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini anlamaya çalışmışlardır. Bu araştırmanın bulgularına göre; fiziksel şiddette bulunma yaygınlığı %18.7, kendine zarar verme davranışı oranı %16.6 ve tütün kullanım oranı %16.1 olarak bulunmuştur.. Bir suça karışma (%4.2), okuldan (%4.7) ve evden kaçma (%4.9) ise riskli davranışlar arasında en düşük yaygınlıkta görülenlerdir. Aynı zamanda bu çalışmada, erkeklerde kızlara oranla herhangi bir riskli davranışın görülme riskinin 3 kat daha fazla olduğu, yaş ilerledikçe riskli davranışlarda bulunma olasılığının yaklaşık 2 kat arttığı ve okul başarısı düşük olan öğrencilerin olmayan öğrencilere kıyasla 4 kat daha fazla riskli davranış sergileme olasılığı/riski olduğu saptanmıştır.

Bahçıvan-Saydam ve Gençöz (2005), 14 - 17 yaşlarındaki 153 lise öğrencisinin aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin, gençlerde görülen davranış problemleriyle ilişkisini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, ailede genel işlevlerde, duygusal tepki verebilmede ve rol dağılımında problem yaşanmasının, gençlerde görülen problem davranışları anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir.

Aras, Şemin, Günay, Orçın ve Özcan (2005) İzmir ili örnekleminde 861 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada; cinsel ilişki yaşama; erkek cinsiyetinde, meslek lisesinde okuyanlarda, sene tekrarı olanlarda, ailesinin maddi durumu iyi olanlarda, sigara kullananlarda ve anne – baba eğitimi yüksek olanlarda daha fazla oranda tespit edilmiştir. Bu çalışmada aynı zamanda, korunmasız cinsel ilişki oranının yüksek olduğu saptanmıştır.

Siyez (2006), 15-17 yaşlarındaki ergenlerde görülen problem davranışları koruyucu ve risk faktörleri açısından incelediği araştırmasında, problem davranışların yordanmasında başarıya verilen değer, gelecek beklentisi, okula yönelik pozitif tutum, arkadaşan, öğretmenden, çevreden algılanan sosyal destek, sosyal aktivitelere katılma gibi koruyucu faktörlerin varyansın % 41' ini açıkladığını tespit etmiştir. Okulu bırakma düşüncesi, yabancılaşma, depresyon, maddelere ulaşılabilirlik, yaşanılan çevre, arkadaş baskısı gibi risk faktörlerinin ise toplam varyansın % 68' ini açıkladığını bulmuştur.

Totan ve Yöndem (2006), ergenlerde anne-baba, akran ilişkilerinin cinsiyete dayalı olarak zorbalık davranışları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma 9, 10 ve 11. sınıf düzeyinde toplam 595 lise öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre, sözel zorbalığın fiziksel ya da sosyal zorbalık türlerine oranla daha yaygınlık gösterdiği bulunmuştur. Çoklu sıralı lojistik regresyon analizine göre ergenlerin anne-baba ile ilişkileri arttıkça zorba ve zorba/kurban statülerinde olma olasılıkları azalmaktadır. Aynı zamanda, akran ilişkilerinin artışı, ergenlerde zorba olma olasılığını artırırken kurban olma olasılığını azaltmaktadır. Cinsiyet açısından bakıldığında ise, ergenlerin anne baba ile ilişkilerindeki artış erkeklerde kızlara göre zorbalığa katılmama olasılığını artırmakta, kızlarda ise akran ilişkilerindeki artış erkeklere oranla zorba/kurban olma olasılığını artırmaktadır.

Ayan (2007), aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimlerini incelediği çalışmasında, saldırganlık eğilimlerinin çocukların sosyokültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmıştır. Toplam 70 ilköğretim okulunun 6. 7. ve 8. Sınıflarındaki 655 öğrenci ile yürütülen araştırmada, aile içinde şiddete maruz kalan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmiş, anneleri tarafından şiddete uğradığı

belirlenen öğrencilerin oranı %54, babaları tarafından şiddete uğradığı belirlenen öğrencilerin oranı ise %46 olarak saptanmıştır. Araştırmada, öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldığı puanların sadece ailesinde yaşayan birey sayısı ve annesinin davranış tarzına göre anlamlı farklılık gösterdiği; diğer taraftan öğrencinin saldırganlık ölçeğinden aldığı puanların öğrencinin ailesinin kökeni, anne ve babasının eğitim düzeyi ve mesleği, ailesinin gelir düzeyi, ailesinde kararların alınma biçimi, annesi ve babası arasında şiddet olması, babasının kendisine karşı davranış tarzı, anne ve babasının kendisine ilgisi, anne ve babasının arkadaşlarını tanıması ve eve gelmesine izin vermesi, anne ve babasından korkması, anne ve babasıyla sorunlarını paylaşabilmesine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Siyez'in (2007) 2005 yılında 15-17 yaşlarındaki toplam 1237 lise öğrencisi ile yürüttüğü araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin son bir yıl içinde % 32.5' inin farklı oranlarda sigara içtiği, son altı ay içinde % 19.5' inin bir veya iki kere alkol içtiği, % 8'inin ise bir veya iki kere esrar içtiği saptanmıştır. Bu araştırmada ayrıca, örnekleme oluşturan ergenlerin % 72.8' inin farklı sıklıklarda sınavlarda kopya çektiği, % 16.8' inin farklı sıklıklarda mağazadan bir şey çaldıkları, % 25.6' sının farklı sıklıklarda umumi ya da şahsi eşyalara zarar verdikleri, % 22.2' sinin okula bıçak, tabanca, silah getirdiği, % 27.2'sinin kendi grubundan olmayan çocuklara kötü davrandığı tespit edilmiştir.

Balkaya ve Ceyhan'ın (2007), 2005 yılında 1454 ergen üzerinde yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre, erkeklerin KDÖ puan ortalamaları kızlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yaş açısından bakıldığında ise, 15 yaşından 18 yaşına gidildikçe suç davranışının arttığı saptanmıştır. Araştırmada ayrıca, lise öğrencilerinin sosyoekonomik durumlarına göre suç davranışlarının anlamlı farklılık

göstermediği bulunmuştur. Meslek lisesi öğrencilerinin suç davranışları hem genel lise, hem de Anadolu-fen lisesi öğrencilerinden yüksek bulunmuştur.

Akduman ve arkadaşları (2007), 117 suça karışan ergen üzerinde yaptıkları araştırmalarında, anne ve babanın öğrenim düzeyi arttıkça, ailedeki kişi sayısı azaldıkça ergenlerin daha az suça karıştıklarını ve ergenlerin % 64' ünün parçalanmış aileye sahip olduklarını saptamıştır.

Cenkseven, Önder ve Yurtal (2008), zorba, kurban ve olumlu özellikler taşıyan ergenlerin aile özelliklerini belirlemek için yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, zorba ve kurban öğrencilerin, olumlu özelliklere sahip öğrencilere göre ailelerini problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar alt boyutlarında daha olumsuz algıladıkları tespit edilmiştir.

Siyez ve Palabılıyık (2009) “Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitim Programı” adlı programın, 10. sınıf lise öğrencilerinin madde kullanım sıklığı, madde reddetme becerileri, maddeler hakkında bilgi düzeyi ve maddeler hakkındaki yanlış inançları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Siyez ve Palabılıyık, yaptıkları bu araştırmada, eğitimden sonra öğrencilerin uyuşturucu maddeler hakkındaki bilgi düzeyleri ve madde reddetme becerileri üzerinde artış sağlarken maddelere yönelik yanlış inanışlarında azalma sağlamışlardır.

Ülkemizde yapılan çalışmalardan da anlaşıldığı gibi ergenlerin gerçekleştirdiği kuraldışı davranışlar birçok problem davranışı içermektedir. Bu davranışların aile ile ilişkili boyutu birçok çalışmada incelenmiştir. Babanın kişilik özellikleri ve ergende görülen kuraldışı davranışlar ile ilgili bir araştırma, bu konuda önceden ele alınmamış değerli bilgilerin alana kazandırılmasına katkı sağlayacaktır.

1.5. Araştırmanın Amacı

Erkek ergenin aile içerisinde özdeşimi sağlayacağı en yakın birey babadır. Babanın çocuk gelişimi üzerindeki etkileri düşünüldüğünde, ergenin kişiliğinin ve kimliğinin gelişmesinde model aldığı aktörün, zayıf, yetersiz ve doğru davranışlar sergilemeyen yapıda bir birey olması ergenin ev dışındaki uyumunu ciddi bir biçimde engelleyebilir (Yavuzer, 1996).

Ebeveynlerdeki kişilik özelliklerinin alkolizm oluşumunda önemli bir risk faktörü olduğu (Tarter ve Vanyukov 1994), evlat edinilse dahi ebeveynin alkol kullanmasının, ergenin alkol kullanma riskini arttırdığı (Goodwin, Schulsinger, Moller ve ark. 1974, Newlin, Miles, Van den Bree ve ark. 2000), madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinde kişilik ile eksen 1 ve eksen 2 tanılarının madde kullanmayan ergenlerin ebeveynlerine göre anlamlı düzeyde farklı olduğu görülmüştür (Aktaran Yüncü, Kesebir, Özbaran, Çelik, Aydın, 2009).

Alanda gerçekleştirilmiş çalışmalarda da görüldüğü gibi, ergenlerin bir takım olumsuz davranışlarının, ebeveynlerdeki bazı özellik ve davranışlarla belli oranda ilgili olduğu dikkat çekmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, babanın kişilik yapısının ergenin kuraldışı davranışlarıyla ilişkili olup olmadığını ortaya koymaktır.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri Beş Faktör Kişilik Envanteri kısa formunda bulunan kişiliğin beş ana faktörüdür. Bunlar: Dışadönüklülük, Yumuşakbaşlılık /Geçimlilik, Özdenetim/Sorumluluk, Duygusal tutarsızlık , Gelişime açıklık alt boyutlarıdır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri ise Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait dokuz alt boyuttur. Bunlar: Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak, Hırsızlık, Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek, Hafif

hırsızlık, Dikkat Çekici Tahripçilik, Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak, Uyuşturucu ve Şiddet Suçu, Binalara Zarar Vermek , Kopya Çekmek alt boyutlarıdır.

Bu çerçevede, araştırmanın hipotezi şu şekilde düzenlenmiştir:

"Babanın durumu ve kişilik özellikleri ile, erkek ergen çocuğunun gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların türü arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? "

Hipotezin yanı sıra araştırmada şu sorulara da yanıt aranacaktır:

a) Babanın yaşı ile erkek ergen çocuğunun gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların sıklığı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

b) Babanın eğitim durumu ile erkek ergen çocuğunun gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların sıklığı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

c) Babanın İş durumu ile erkek ergen çocuğunun gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların sıklığı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

d) Babanın işsizlik stresi taşıyıp taşıyamaması ile erkek ergen çocuğunun gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların sıklığı arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.5.1 Kavramlar

Baba: Çocuğu olan erkek, peder, çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek (TDK Sözlük, 2011)

Kişilik: Doğuştan gelen ve sonradan kazanılan zihinsel yetenekler, tutumlar, kişilik, duygu, düşünce ve davranışlardaki bireysel farklılıkların bileşiminden oluşan bir bütünlük ,bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal özelliklerinin toplamıdır(Somer, 1998)

Kuraldışı Davranış: Resmi kurumlara yansımamış ancak yakalanmış olsalar çoğu suç olarak kabul edilebilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya getirebilecek davranışlardır (Kaner, 1991).

Ergen ve Ergenlik Dönemi: Ergen çocukluk çağını geçmiş, döl bakımından verimli, üretici döneme giren bireydir. Ergenlik dönemi Değişim, büyüme, başkalaşım ve dönüşüm sürecini kapsayan dönemdir (Parman, 2008). İnsanda, bireyin yetişkine özgü ayrıcalıklarının kendisine verilmediğini hissettiği zaman başlayan ve yetişkinin tüm gücü ve toplumsal konumu toplum tarafından bireye verildiği zaman sona eren gelişim dönemidir (Gander ve Gardiner, 1998).

1.5.2. Sınırlılıklar

- Araştırmadan elde edilen bulgular yalnızca İstanbul Büyük Şehir Belediye sınırları içindeki Kağıthane, Eyüp, Sarıyer, Beşiktaş, Bahçelievler ilçelerinde bulunan 14–21 yaşları arasındaki 60 erkek ergenler ve bu ergenlerin babalarından elde edilmiştir. Bulgular bu kapsamda genellenebilir ve bireylerden elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

- Araştırma kapsamında incelenen, babanın bazı kişilik özellikleri (dışadönüklülük, yumuşakbaşlılık, geçimlilik, özdenetim, sorumluluk, duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık) ile ilgili veriler ‘Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu’nun ölçtüğü özelliklerle; ergende görülen kuraldışı davranış türleri (statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranmak, hırsızlık, öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek, hafif hırsızlık, dikkat çekici tahripçilik, statü suçu ve başkalarını kandırmak, uyuşturucu ve şiddet suçu, binalara zarar vermek, kopya çekmek) ile ilgili veriler ‘Kuraldışı Davranışlar Ölçeği’nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

- Literatürde belirtilen ergenlik dönemi 12-21 yaşlar arasındadır. Fakat bu çalışmada ulaşılabilirlik açısından 14-21 yaş arası ergenler çalışmaya dahil edilmiştir.

1.5.3. Varsayımlar

- Bilgi toplamak amacıyla kullanılan Beş Faktör kişilik Envanteri Kısa Formu ve Kuraldışı Davranış Ölçeği geçerli ve güvenilirlerdir.

- Örnekleme oluşturan erkek ergenler ve babaları kendilerine uygulanan ölçeklerdeki maddeleri içtenlik ve doğrulukla yanıtlamışlardır.

- Statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranmak, hırsızlık, öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek, hafif hırsızlık, dikkat çekici tahripçilik, statü suçu ve başkalarını kandırmak, uyuşturucu ve şiddet suçu, binalara zarar vermek, kopya çekmek ergenlik döneminde görülen kuraldışı davranışlar olarak kabul edilmiştir.

1.6. Araştırmanın Önemi

‘Bir neslin geleceğini bir önceki nesil belirler.’ Ünlü Türk düşün adamı Mevlana’nın bu sözü, ülkemizin şimdi ve ilerde ihtiyacı olan, sağlıklı, kendine yeten, üretmekten geri durmayan, çağdaş, geleceğine güvenle bakan bireylere ihtiyacını vurgular.

Araştırma, ülkemizin birincil zenginliği olan ergen ve gençlerimizin, yetiştikleri ortamlardaki olumsuz koşulların azaltılması, bilinenin aksine babanın kişiliğinin davranışsal ve düşünsel yansımalarının ergen davranışı üzerindeki etkilerine dikkat çekmesi noktasında önemlidir.

Kuramsal temel baz alındığında, bir yandan biyolojik kuramların, diğery yandan öğrenme kuramlarının kesişim noktasında bulunan babalık kavramına yönelik yeni bir açıklamada bulunmak literatürde yüzeysel bir biçimde ele alınan baba konusuna bir derinlik kazandıracaktır.

Çalışma çocuğun gelişimindeki baba rolünün ve ergene etkisinin önemini bir kez daha vurgulayacaktır.

Araştırma, babaların çocuklarının eğitimlerine etkin olarak katılımlarını sağlamak için hazırlanacak eğitim programlarına, etkinliklere ve uygulanacak politikalara ışık tutacaktır. Var olan bir sorumu saptamaya yönelik yapılan bu araştırma, anne-baba, eğitimciler ve program hazırlayıcılarına, babanın kişilik özelliğinin ergen davranışları üzerindeki etkisi ve rolü yönünden bilgi sağlayacaktır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yer alan beş ilçede (Kağıthane, Eyüp, Sarıyer, Beşiktaş, Bahçelievler) son altı ay içinde Kuraldışı Davranış Ölçeği kapsamında yer alan kuraldışı davranışlardan en az birini gerçekleştiren, 14-21 yaş arası erkek ergenler ve bu ergenlerin babaları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme, çalışmanın özellikleri göz önünde bulundurularak, ölçüt örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Bu bağlamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yer alan beş ilçede (Kağıthane, Eyüp, Sarıyer, Beşiktaş, Bahçelievler) son altı ay içinde Kuraldışı Davranış Ölçeği kapsamında yer alan kuraldışı davranışlardan en az birini gerçekleştiren, 14-21 yaş arası 60 erkek ergen ve bu ergenlerin babaları oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen 60 ergenin, Kuraldışı Davranış Ölçeği kapsamında yer alan kuraldışı davranışlardan en az birini son 6 ay içinde gerçekleştirmiş olması ön koşul olarak belirlenmiştir.

2.1.1. Örneklemin Demografik Özellikleri

Araştırmanın örneklem grubunun genel yapısını ve özelliklerini tanımak amacıyla, “Baba Kişisel Bilgi Formu ve KDÖ Formu’ndan elde edilen bilgiler

doğrultusunda, frekans ve yüzde değerlerinin dağılımı tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2.1. Babaların Medeni Durum Değişkenine Göre Dağılımı

Baba Medeni Durum	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evli	60	100,0
Bekar	0	0
Dul	0	0
Boşanmış	0	0

Tablo 2.1.'den de anlaşılacağı üzere, örneklem grubunu oluşturan babaların 60'ı (%100) evli medeni durum grubunda bulunmaktadır. Diğer gruplara (bekar, dul, boşanmış) ait medeni durum grubundaki babaların sayısı 0 (% 0)'dır.

Tablo 2.2. Babaların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Baba Yaş	Sayı (n)	Yüzde (%)
44 ve altı	24	40,0
45-49	17	28,3
50 ve üzeri	19	31,7
Toplam	60	100,0

Tablodan da anlaşılacağı üzere, örneklem grubunu oluşturan babaların 24'ü (%40,0) 44 ve altı yaş grubunda; 17'si (%28,3) 45-49 yaş grubunda; 19'u (%31,7) 50 ve üstü yaş grubunda bulunmaktadır.

Tablo 2.3. Erkek Ergenlerin Yaş Grubuna Göre Dağılımı

Erkek Ergen Yaş	Sayı (n)	Yüzde (%)
14-15 Yaş	28	46,7
16	12	20,0
17	10	16,7
18-21	10	16,7
Toplam	60	100,0

Tablo 2.3.'den de anlaşılacağı üzere, örneklem grubunu oluşturan erkek ergenlerin 28'i (%46.7) 14-15 yaş grubunda; 12'si (%20) 16 yaş grubunda; 10'u (%17,7) 17 yaş grubunda; 10'u (%16,7) 18-21 yaş grubunda bulunmaktadır.

Tablo 2.4. Babaların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Baba Eğitim Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
İlkokul Mezunu	18	30,0
Ortaokul Mezunu	11	18,3
Lise Mezunu	21	35,0
Üniversite Mezunu	10	16,7
Toplam	60	100,0

Tabloda da görülebileceği üzere, örneklem grubunu oluşturan babaların 18'i (%30) ilkokul; 11'i (%18,3) ortaokul; 21'i (%35) lise; 10'u (%16,7) üniversite; 10'u (%16,7) mezunu olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 2.5. Babaların Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Baba Gelir Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Gelirim Ortanın Seviyenin Altında	6	10,0
Gelirim Orta Seviyede	42	70,0
Gelirim İyi Seviyede	12	20,0
Toplam	60	100,0

Tablodan da anlaşılacağı üzere, örneklem grubunu oluşturan babaların 6'sının (%10) gelir durumu ortanın seviyenin altında; 42'sinin (%70) geliri orta seviyede; 12'sinin (%20) geliri iyi seviyede bulunmaktadır.

Tablo 2.6. Babaların Bir İşte Çalışıp/Çalışmama Durumuna Göre Dağılımı

Baba Çalışıp/Çalışmama Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Çalışıyorum	50	83,3
Çalışmıyorum	10	16,7
Toplam	60	100,0

Tablo 2.6.'dan da anlaşılacağı üzere, örneklem grubunu oluşturan babaların 50'sinin (%83,3) bir işte çalıştığı ; 10'unun (%16,7) bir işte çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 2.7. Babaların İşsizlik Stresi Taşıyıp/Taşımama Durumuna Göre Dağılımı

Baba İşsizlik Stresi Taşıyıp/Taşımama	Sayı (n)	Yüzde (%)
İşsizlik stresi yaşıyorum	16	26,7
İşsizlik stresi yaşamıyorum	44	73,3
Toplam	60	100,0

Tablo 2.7.'den de anlaşılacağı üzere, örneklem grubunu oluşturan babaların 16'sının (%26,7) işsizlik stresi yaşadığı ; 44'ünün (%73,3) işsizlik stresi yaşamadığı görülmektedir.

2.2 Veri Toplama Araçları

2.2.1. Baba Kişisel Bilgi Formu

Araştırma örnekleminde yer alan babaların sosyo-demografik nitelikleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından araştırmanın baba değişkeniyle ilgili yapılandırılan “Baba Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Bu formda, baba ile erkek ergeni eşleştirebilmek amacıyla öğrenci adı bulunmakta, bunun yanı sıra medeni durum, eğitim durumu, gelir, bir işte çalışıp çalışmama, işsizlik stresi taşıyıp taşıyımama ve kendi babasını nasıl tanımladığına yönelik sorular yer almaktadır.

2.2.2. Kuraldışı Davranış Ölçeği (KDÖ)

Kaner (2001) tarafından geliştirilen Kuraldışı Davranışlar Ölçeği (KDÖ) 15-18 yaş ergenler arasında resmi kurumlara yansımayan, ancak yakalanmış olsalardı çoğu suç olarak kabul edilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya getirecek davranışların belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. KDÖ beş alt ölçek ve 38 maddeden oluşmaktadır: Alt ölçekler: Okul kurallarını bozma ve alkol kullanımı, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe fiziksel saldırganlık, tahripçilik, statü suçudur. Bireylerin kişisel bildirimlerine dayalı olan ölçek, bireysel ya da grup olarak uygulanabilmektedir. Ölçeğin yanıtlanması yaklaşık 10–15 dakikayı almaktadır. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği 1998 yılında 15–18 yaşlarındaki 896 öğrenci ile yapılan çalışmada geçerlik ve güvenilirlik açısından yeniden değerlendirilmiştir. Bu çalışmada KDÖ'nin normal popülasyonda suç riski taşıyan gençleri belirlemede kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir araç olduğu saptanmıştır. Testin, Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.93, Spearman-Brown formülüyle hesaplanan testi yarılama güvenilirlik katsayısı ise 0.89 olarak belirtilmiştir. Ergenlerin kendi bildirimine dayanan bir ölçek olan KDÖ, 9 alt ölçek ve 38 maddeden oluşmaktadır.

Alt ölçekler '*statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranmak*' (7 madde), '*hırsızlık-çalma*' (6 madde), '*öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek*' (6 madde), '*hafif hırsızlık*' (4 madde), '*dikkat çekici tahripçilik*' (3 madde), '*statü suçu ve başkalarını kandırmak*' (5 madde), '*uyuşturucu ve şiddet suçu*' (3 madde), '*binalara zarar verme*' (2 madde), '*kopya çekmek*' (2 madde) şeklindedir. 38 madde; bu davranışların son 6 ay içinde yapılma sıklığını aktaran dört seçeneğe göre (hiçbir zaman, 1 ya da 2 kez, 3 ya da 4 kez, 5 ya da daha fazla) yanıtlanmaktadır.

Ayrıca KDÖ formunun en altına araştırmacı tarafından ergenlere yöneltilmiş '*Size göre risk davranışlar nelerdir? Yazınız*' sorusu bulunmaktadır.

2.2.2.1 Kuraldışı Davranış Ölçeği (KDÖ) Alt Ölçekleri

Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak (7 Madde): Bu alt ölçek ergen olma statüsüne uygun olmayan ve okul kurallarına aykırı davranışları içermektedir. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .88' dir.

Hırsızlık-Çalma (6 Madde): Başkalarının eşyalarını çalma ya da çalıntı olduğu bilinen eşyayı kullanma davranışını içermektedir. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .85' dir.

Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek (6 Madde): Bu alt ölçekte de öfke kontrol güçlüğü ve başkalarına saldırgan davranışlar gösterme ve kavgalara karışma ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .81' dir.

Hafif Hırsızlık (4 madde): Bu alt ölçek haber vermeden insanlara ait eşyaları almaya yönelik daha az ciddi olan çalma ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .75' tir.

Dikkat Çekici Tahripçilik (3 Madde): Bu alt ölçek halka açık yerlerdeki nesnelere zarar verme biçimindeki davranışları içermektedir. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .73' tür.

Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak (5 madde): Ergen için uygun bulunmayan ve hoşgörü ile karşılanmayan ve başkalarını aldatmaya yönelik davranışlarda bulunmakla ilgili maddeler bu alt ölçekte bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .74' tür.

Uyuşturucu ve Şiddet Suçu (3 Madde): Bu alt ölçekte madde kullanımı ve satışı ile ilgili maddelerin yanı sıra kavgalarda kesici silah kullanma ile ilgili maddelerde bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .72' dir.

Binalara Zarar Verme (2 Madde): Bu alt ölçek binalara zarar verme davranışı ile ilgili maddeleri içermektedir. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .75' tir.

Kopya Çekmek (2 Madde): Sınavlarda kopya çekmekle ilgili maddeleri içermektedir (Kaner, 2000). Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .84' tür. Toplam test Alfa değeri ise .93 bulunmuştur. Seçenekler 'hiçbir zaman' (1 puan), 'bir ya da iki kez' (2puan), 'üç ya da dört kez' (3 puan), 'beş ya da daha fazla' (4 puan) olarak puanlanmaktadır. İşaretlenen puanların toplanmasıyla her öğrencinin toplam puanı elde edilmektedir. KDÖ toplam puanının yüksek bulunması suç işleme eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir. Bulut (2010) yaptığı araştırma kapsamında 'Kuraldışı Davranış Ölçeği' nin iç tutarlılığını incelemiş, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısını hesaplamış ve toplam puan için Cronbach Alfa değerini.93 olarak bulmuştur.

2.2.3. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu

Beş Faktör Kişilik Envanteri, Somer, Tatar, Korkmaz (2002) tarafından geliştirilmiş beş faktör kişilik modelini temel alır nitelikte bir envanterdir. Envanterin geliştirilmesine, IPIP uluslararası kişilik madde havuzundan seçilen 924 madde ile başlanmış, madde ve faktör analizleri sonucu daha homojen kişilik özelliklerini ölçen ve beş temel faktör altında toplanabilen 15 alt boyut oluşturulmuştur. Alt boyutların her biri, kişilik özelliklerinin davranışsal düzeyde tanımlamalarından oluşan 10-15 madde içermekte ve toplam ölçekte 187 madde bulunmaktadır.

Bu araştırmada, Beş Faktör Kişilik Envanteri oluşturma çalışmasında bulunan Tatar(2005)' in Beş Faktör Kişilik Envanterinden Madde-Cevap Kuramına göre geliştirdiği 85 soruluk kısa formu kullanılmıştır.

Kısa formun oluşturulmasında tüm maddelerin ayırt edicilik ve güçlük parametreleri incelenerek yapılan analizlerde tekrarlamalı bir yol izlenerek her defasında kısa formun faktör yapısı incelenerek, ölçeğin beş faktör modeline dayanan yapısı korunmuştur. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu oluşturulurken 2000 kişilik (500 yetişkin kadın, 500 yetişkin erkek, 500 öğrenci kız, 500 öğrenci erkek) norm örneklem grubu verilerine dayanarak kısaltılmış daha sonra da 3239 kişilik çapraz geçerlik verisi ile geçerlilik çalışmaları sürdürülmüştür. Yapılan bir çok geçerlilik çalışmasında (çapraz geçerlik, doğrulayıcı faktör analizi, kısa form-uzun form arası korelasyon vb.) kısa formun uzun formu çok iyi düzeyde yansıttığı ve temsil ettiği görülmüştür (Tatar, 2005).

2.2.3.1 Beş Temel Faktörün Özellikleri

Dışadönüklülük-İçedönüklülük (Extraversion- Intraversion) Bu faktörün özellikleri, Eysenck'in, Dışadönüklülük boyutu ile oldukça fazla benzerlik

göstermekte (Costa, McCrae ve Dye, 1991) ve temelde hayat dolu, heyecanlı, neşeli, konuşkan, girişken ve sosyal olma gibi özellikleri içermektedir.

Dışadönüklük daha çok kişiler arası ilişkilerde sosyal uyaranların miktarı ile ilişkilidir. Goldberg'e (1992) göre, baskınlık ve aktivite Dışadönüklük faktörünün temel belirleyicileri arasındadır. Ayrıca sosyallik ve insanlarla birlikte olmayı sevmek, eğlenceyi sevmek, liderlik, güç, istekli olma ve arkadaşça davranma gibi özellikler de bu faktörü temsil etmektedirler. Bu faktör mesafeli olmak, ciddi olmak, dikkat çekmeyen bir birey olmak, yalnızlığı sevmek, kararlarını, başkalarına dayandırmayan bir birey olmak, canlılık, girişken olmak, sosyallik, hareketlilik, coşkulu olmak, rahatlık, doğallık ve iyimser olma ile ilgili sorular bu boyutta yer alır.

Yumuşak Başlılık-Düşmanlık(Agreeableness-Hostility)

Bu faktörün olumlu ucunda nazik, ince, saygılı, güvenli, esnek, açık kalpli ve merhametli gibi özellikler bulunmaktadır. Yumuşak başlılık boyutu da kişiler arası ilişkilerde temel bir faktördür. Kişinin kendilik algısını etkilediğine ve sosyal tutumlar geliştirmenin yanı sıra, bir yaşam felsefesi geliştirmekte de etkili olduğuna işaret edilmektedir. (Costa, McCrae ve Dye, 1991, Akt. Somer, Tatar, Korkmaz, 2002). Araştırmacılar bu faktörü güven, dürüstlük, el severlik, uyma / itaat, alçakgönüllülük ve merhametlilik alt boyutları ile tanımlamaktadır. Yumuşak başlılık faktöründe yüksek olan kişiler, başkalarını seven, verici olan, sosyal ilgisi olan insanlardır. Bu faktör insanlara güvenmemek, işbirliğinden çok yarışmaya eğilimli olmak, bağımsızlık, mücadelecilik olmak, uyanık olmak, tepkisellik, şüphecilik, kendini düşünen yapıda olmak, çatışmadan kaçınmak, hassaslık, merhametlilik, geçimlilik, sakinlik, insanlara güvenmek ve işbirliğine yatkın olmak boyutlarına yönelik sorular içerir.

Öz Denetim / Sorumluluk-Yönsüzlük / Dağmıklık (Conscientiousness-Undirectedness).

Costa, McCrae ve Dye (1991), bu faktörün hem ilerletici hem de ketleyici yönlerinin olduğuna işaret etmekte ve önceleri bu faktörü tanımlamak için yön kavramını düşündüklerini belirtmektedirler. Faktörün ilerletici yönü, başarı ihtiyacı ve çalışma kararlılığında görülürken, ketleyici yönü ahlaki titizlik ve tedbirlilik özelliklerinde ortaya çıkmaktadır. Bu faktörü temsil etmek üzere yeterlilik, düzen, titizlik, başarı çabası, öz-disiplin ve tedbirlilik alt boyutları bulunur. Bu faktör esneklik, plansız olmak, çabuk karar verebilmek, fevrilik, kurallara çok bağlı olmamak ,düzenlilik, planlılık, amaçlılık, kararlılık, temkinli olmak, tedbirli olmak ve sorumluluk sahibi olmak boyutlarına ilişkin sorular içerir.

Duygusal Denge-Dengesizlik (Emotional Stability)

Bu faktör Nörotisizm olarak da adlandırılmakta olup, çeşitli araştırmalarda endişeli, güvensiz, kendisiyle uğraşan, sinirli, kaygılı gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. McCrae ve Costa (1987), birçok araştırmacının nörotisizmin temelinde anksiyete, depresyon, kızgınlık, sıkıntı gibi olumsuz duyguları içerdiği yolunda fikir birliği içinde olduklarına işaret etmektedirler (Akt.; Somer, Tatar, Korkmaz, 2002). Bu faktör, kendine güvenmek, engellerle basa çıkmada etkililik, sakinlik, uyumluluk, telaşsız olmak hassaslık, duygusallık, endişeli olmak, gerginlik, dirençsizlik, fevrilik boyutlarına yönelik sorular içerir.

Gelişime Açıklık / Zeka-Gelişmemişlik (Openness To Experience / Intellect).

Beşinci faktör, modelde araştırmacıların üzerinde en az görüş birliğine vardıkları faktördür. Bu faktör bazı araştırmacılar tarafından zeka, diğer bazıları tarafından kültür ve bazıları tarafından da deneyime açıklık olarak adlandırılmıştır.

Bu faktör, analitik düşünme, duyarlılık, ilgi alanlarındaki genişlik, yeniliğe açıklık, yaratıcılık, muhafazakarlık, yeniliğe dirençlilik, ince düşünmemek, ilgi alanlarında sınırlılık ve geleneksellik boyutlarına yönelik sorular içerir.

Tablo 2.8. Beş Faktör Kişilik Envanterindeki Temel Faktörler

Düşük Puan Özellikleri	Faktör Adı			Yüksek Puan Özellikleri
mesafeli, ciddi, dikkat çekmeyen, yalnızlığı seven, kararlarını başkalarına dayandırmayan	İçedönük	DIŞADÖNÜKLÜK (D)	Dışadönük	canlı, girişken, sosyal, hareketli, coşkulu, rahat, doğal, iyimser
İnsanlara güvenmeyen, işbirliğinden çok yarışmaya eğilimli, bağımsız, mücadeleci, uyanık, tepkisel, şüpheli, kendini düşünen	Dikbaşlı	YUMUŞAKBAŞLILIK/ GEÇİMLİLİK (Y)	Yumuşakbaşlı	çatışmadan kaçınan, hassas, merhametli, geçimli, sakin, insanlara güvenen, işbirliğine yatkın
esnek, plansız, çabuk karar veren, fevri, kurallara çok bağlı olmayan	Düşük Öz Denetim	ÖZ-DENETİM/ SORUMLULUK (ÖD)	Yüksek Öz Denetim	düzenli, planlı, amaçlı, kararlı, temkinli, tedbirli, sorumluluk sahibi
kendine güvenli, engellerle basa çıkmada etkili, sakin, uyumlu, telaşsız	Tutarlı Duygusal Durum	DUYGUSAL TUTARSIZLIK (DT)	Değişken Duygusal Durum	hassas, duygusal, endişeli, gergin, dirençsiz, fevri
muhafazakar, yeniliğe dirençli, ince düşünmeyen, ilgi alanları sınırlı, geleneksel	Somit-Pratik	GELİŞİME AÇIKLIK (GA)	Gelişime Açık	analitik düşünen, duyarlı, ilgi alanları geniş, yeniliğe açık, yaratıcı

Kaynak,Tatar, A. (2005) Tatar, A. (2005). Çok Boyutlu Kişilik Envanterinin Madde-Cevap Kuramına Göre Kısa Formunun Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

2.3 İşlem

Araştırmada kullanılacak Kuraldışı Davranış Ölçeği (KDÖ)'nin uygulanacağı ergenleri belirlemek amacıyla, araştırma konusu, 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılı 1. Kanaat dönemi başında İstanbul ili Eyüp ilçesi ilk ve orta dereceli devlet okullarında görev yapan 48 rehber öğretmenle gerçekleştirilen, zümresi toplantısında gündeme getirilmiştir. Kuraldışı davranışların gözlemlenebildiğini aktaran rehber öğretmenlerin görev yaptığı okullarda, okulların yöneticilerinden gerekli izinler alınarak KDÖ formu araştırmacı eşliğinde erkek ergenlere uygulanmıştır. KDÖ formuna eklenen 'Size göre risk davranışlar nelerdir?. Yazınız' sorusuna yönelik açıklamalar araştırmacı tarafından yapılmıştır. Bu soruda KDÖ içinde yer almayan, günümüzde gerçekleştirildiğinde ergenleri probleme sürükleyen, risk aldırان ve kurallara aykırı davranışların yazılması istenmiştir.

Uygulamanın hemen sonrasında KDÖ formları kontrol edilerek Kuraldışı Davranış Ölçeğindeki soruların kapsamında kuraldışı davranış gösteren erkek ergenlere, araştırmacı tarafından gerekli açıklamalar yapılarak, kapalı zarf içinde Baba Kişisel Bilgi Formu ve 5FKE kısa formu verilmiştir. Babaların doldurduğu formların rehberlik servisine teslim edilmesi istenmiştir. Ölçeğin uygulanışından iki hafta sonra söz konusu okulların rehberlik servislerinden, doldurulmuş Baba Kişisel Bilgi Formu ve 5FKE kısa formu, kapalı zarf içinde geri alınmıştır.

Fakat KDÖ' nin uygulandığı erkek ergen sayısı ile ergenlerin babalarından gelen Baba Kişisel Bilgi Formu ve 5FKE kısa formu dönüş oranı % 3'tür. Bu sayı örneklem içinde 30 ergen ve bu ergenlerin babalarını kapsamaktadır.

Örnekleme oluşturan diğer ergen ve babalar ise İstanbul ili sınırları içinde bulunan Beşiktaş, Bahçelievler ilçelerindeki Psikolojik Danışmanlık Merkezleri'ne

başvuran ergenler arasından, KDÖ' ne göre son altı ay içinde en az bir kuraldışı davranışlar gerçekleştiren ergenlerin arasındaki gönüllü ergen ve babalarından oluşturulmuştur. Bu ergen ve babalarla, mümkün olabildiğince aynı gün içinde saatler belirlenerek görüşülmüş ve doldurulan form ve envanterler araştırmacının gözetiminde işaretlenmiştir. Bireysel uygulamalar baba ve ergen için (KDÖ,5FKE-KF, Baba Kişisel Bilgi Formu) yaklaşık 25-30 dakika sürmüştür.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgular ele alınmıştır. Bulguların elde edilmesinde betimsel istatistik teknikleri, Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi ve Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi kullanılmıştır.

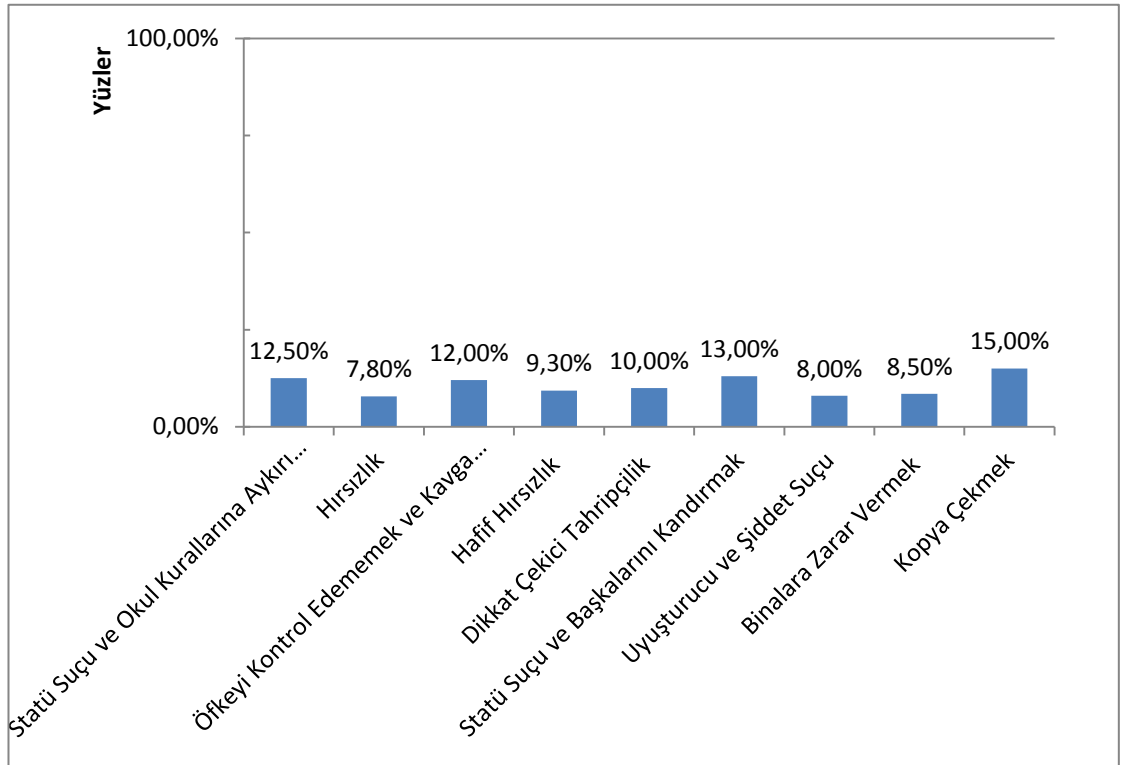
Tablo 3.1. Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçeklerinden elde edilen puanların ortalama ve standart sapma değerleri

Kuraldışı Davranış Türleri	n	Ortalama	Standart Sapma
Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	60	1,70	0,78
Hırsızlık	60	1,05	0,15
Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	60	1,64	0,59
Hafif Hırsızlık	60	1,27	0,46
Dikkat Çekici Tahripçilik	60	1,38	0,40
Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	60	1,78	0,65
Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	60	1,10	0,18
Binalara Zarar Vermek	60	1,16	0,39
Kopya Çekmek	60	2,60	1,08

Tablo 3.1.'e göre, Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak Alt Ölçeğinden alınan puanların standart sapması 0,78, ortalaması 1,70'dir. Hırsızlık Alt Ölçeğinden alınan puanların standart sapması 0,15, ortalaması 1,05'tir. Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek Alt Ölçeğinden alınan puanların standart sapması 0,59, ortalaması 1,64'tür. Hafif Hırsızlık Alt Ölçeğinden alınan puanların

standart sapması 0,46, ortalaması 1,27'dir. Dikkat Çekici Tahripçilik Alt Ölçeğinden alınan puanların standart sapması 0,40, ortalaması 1,38'dir. Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak Alt Ölçeğinden alınan puanların standart sapması 0,65, ortalaması 1,78'dir. Uyuşturucu ve Şiddet Suçu Alt Ölçeğinden alınan puanların standart sapması 0,18, ortalaması 1,10'dur. Binalara Zarar Vermek Alt Ölçeğinden alınan puanların standart sapması 0,39, ortalaması 1,16'dır. Kopya Çekmek Alt Ölçeğinden alınan puanların standart sapması 1,08, ortalaması 2,60'dır.

Şekil 3.1. Örneklemdeki erkek ergenlerin gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların yüzde değerleri

Şekil 3.1. de görüleceği gibi erkek ergenlerin gerçekleştirdiği kuraldışı davranış yüzdeleri, Kopya Çekmek % 15, Statü suçu ve başkalarını kandırmak % 13, Statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranmak % 12.5, Öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek % 12, Dikkat çekici tahripçilik %10, Hafif hırsızlık % 9.3, Binalara zarar vermek % 8.5, Uyuşturucu ve şiddet suçu % 8 ve Hırsızlık % 7.8 oranlarına sahiptir.

Tablo 3.2. 5FKE-KF Alt Ölçeklerinden elde edilen puanların ortalama ve standart sapma değerleri

5FKE-KF Alt Boyutları	N	Ortalama	Standart Sapma
K.F.Dışadönüklük Ortalama Puanı	60	3,46	,67
K.F.Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik Ortalama Puanı	60	3,80	,44
K.F.Öz-Denetim/Sorumluluk Ortalama Puanı	60	3,65	,52
K.F.Duygusal Tutarsızlık Ortalama Puanı	60	2,13	,64
K.F.Gelişime Açıklık Ortalama Puanı	60	3,65	,62

Tablo 3.2.'ye göre K.F. Dışadönüklük Ortalama Puanı 3,46, standart sapması 0,67, K.F.Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik Ortalama Puanı, 3,80, standart sapması 0,44, K.F.Öz-Denetim/Sorumluluk Ortalama Puanı 3,65, standart sapması, 0,52, K.F.Duygusal Tutarsızlık Ortalama Puanı 2,13, standart sapması, 0,64, K.F.Gelişime Açıklık Ortalama Puanı 3,65, standart sapması 0,62' dir.

Çalışmada KDÖ formu sonuna 'Size göre risk davranışlar nelerdir?' sorusu eklenmiş ve form dışındaki kuraldışı davranışları yazmaları istenmiştir. Cevaplar: aileden habersiz bir yerlere gitmek, el bırakarak bisiklet kullanmak, denize atlamak hackerlık yapmak, her yerde tesbih sallamak, internet kafeye gitmek, kızlara laf atmak, kurumlara saygısızlık ve karşı gelme şeklinde olmuştur.

Tablo 3.3. 5FKE-KF Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlarla KDÖ Alt ölçekleri Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

KDÖ Alt Ölçekleri		5FKE-KF Alt Ölçekleri								
		Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	Hırsızlık	Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	Hafif Hırsızlık	Dikkat Çekici Tahripçilik	Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	Binalara Zarar Vermek	Kopya Çekmek
Dışadönüklük Ortalama Puanı	r	,113	,075	,252	,084	- ,106	-,187	,200	,153	,233
	p	,546	,688	,171	,654	,569	,315	,281	,413	,208
	n	31	31	31	31	31	31	31	31	31
Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik Ortalama Puanı	r	-,181	- ,300	-,392*	,038	- ,101	-,121	- ,419*	- ,061	-,173
	p	,321	,096	,027	,836	,582	,510	,017	,741	,344
	n	32	32	32	32	32	32	32	32	32
Öz-Denetim/Sorumluluk Ortalama Puanı	r	-,252	,009	-,196	-,208	- ,273	-,309	,188	- ,067	- ,123
	p	,196	,962	,318	,288	,160	,109	,339	,734	,531
	n	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Duygusal Tutarsızlık Ortalama Puanı	r	,220	- ,017	,017	,057	,009	-,055	,214	,306	- ,112
	p	,260	,933	,933	,771	,964	,783	,274	,113	,572
	n	28	28	28	28	28	28	28	28	28
Gelişime Açıklık Ortalama Puanı	r	- ,504**	- ,306	-,377*	-,458*	- ,226	- ,485**	,273	- ,012	- ,104
	p	,005	,107	,044	,013	,238	,008	,152	,952	,591
	n	29	29	29	29	29	29	29	29	29

**p < ,.01

* p < ,.05

Tablo 3.3.'den de anlaşılacağı üzere, Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik Alt Ölçeğinden alınan puanlarla KDÖ Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek Alt Ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p < 0.05$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.39$; $p < .05$).

Tablodan da anlaşılacağı üzere, Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik Alt Ölçeğinden alınan puanlarla KDÖ Uyuşturucu ve Şiddet Suçu Alt Ölçeği puanları arasındaki

ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p<0.05$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.42$; $p<.05$).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Gelişime Açıklık Alt Ölçeğinden alınan puanlarla KDÖ Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak Alt ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p<0.01$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.50$; $p<.01$).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Gelişime Açıklık Alt Ölçeğinden alınan puanlarla KDÖ Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek Alt ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p<0.05$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.38$; $p<.05$).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Gelişime Açıklık Alt Ölçeğinden alınan puanlarla KDÖ Hafif Hırsızlık Alt ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p<0.05$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.46$; $p<.05$).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Gelişime Açıklık Alt Ölçeğinden alınan puanlarla KDÖ Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak Alt ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0,49$; $p<.01$).

Tablo 3.4. Babaların Yaş Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum sıra$	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	44 ve altı 50 ve üzeri	24	21,69	520,5	220,5	-,186	,853
		19	22,39	425,5			
Hırsızlık	44 ve altı 50 ve üzeri	24	21,58	518,0	218,0	-,361	,718
		19	22,53	428,0			
Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	44 ve altı 50 ve üzeri	24	24,71	593,0	163,0	-1,600	,110
		19	18,58	353,0			
Hafif Hırsızlık	44 ve altı 50 ve üzeri	24	22,94	550,5	205,5	-,608	,543
		19	20,82	395,5			
Dikkat Çekici Tahripçilik	44 ve altı 50 ve üzeri	24	22,63	543,0	213,0	-,386	,700
		19	21,21	403,0			
Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	44 ve altı 50 ve üzeri	24	22,81	547,5	208,5	-,480	,632
		19	20,97	398,5			
Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	44 ve altı 50 ve üzeri	24	22,90	549,5	206,5	-,819	,413
		19	20,87	396,5			
Binalara Zarar Vermek	44 ve altı 50 ve üzeri	24	22,75	546,0	210,0	-,577	,564
		19	21,05	400,0			
Kopya Çekmek	44 ve altı 50 ve üzeri	24	22,75	546,0	210,0	-,449	,654
		19	21,05	400,0			

Tablodan da anlaşılacağı üzere, erkek ergenlerin kuraldışı davranış ölçeği alt ölçeklerinden almış oldukları puanların, babaların yaşının 44 yaş altında ve 50 yaş üzerinde olması değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan non-parametrik Mann Whitney-U testi sonucunda, gruplar arasında $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 3.5. Babaların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>P</i>																																																																																			
Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	ilköğretim lise ve üzeri	29	35,67	1034,5	299,5	-2,253	,024																																																																																			
		31	25,66	795,5				Hırsızlık	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,28	936,0	398,0	-1,062	,288	31	28,84	894,0	Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,97	956,0	378,0	-1,065	,287	31	28,19	874,0	Hafif Hırsızlık	ilköğretim lise ve üzeri	29	33,07	959,0	375,0	-1,236	,216	31	28,10	871,0	Dikkat Çekici Tahripçilik	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,71	890,5	443,5	-,094	,925	31	30,31	939,5	Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,41	940,0	394,0	-,827	,409	31	28,71	890,0	Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,78	950,5	383,5	-1,655	,098	31	28,37	879,5	Binalara Zarar Vermek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,62	946,0	388,0	-1,305	,192	31	28,52	884,0	Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0
Hırsızlık	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,28	936,0	398,0	-1,062	,288																																																																																			
		31	28,84	894,0				Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,97	956,0	378,0	-1,065	,287	31	28,19	874,0	Hafif Hırsızlık	ilköğretim lise ve üzeri	29	33,07	959,0	375,0	-1,236	,216	31	28,10	871,0	Dikkat Çekici Tahripçilik	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,71	890,5	443,5	-,094	,925	31	30,31	939,5	Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,41	940,0	394,0	-,827	,409	31	28,71	890,0	Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,78	950,5	383,5	-1,655	,098	31	28,37	879,5	Binalara Zarar Vermek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,62	946,0	388,0	-1,305	,192	31	28,52	884,0	Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0	-,053	,958	31	30,39	942,0						
Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,97	956,0	378,0	-1,065	,287																																																																																			
		31	28,19	874,0				Hafif Hırsızlık	ilköğretim lise ve üzeri	29	33,07	959,0	375,0	-1,236	,216	31	28,10	871,0	Dikkat Çekici Tahripçilik	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,71	890,5	443,5	-,094	,925	31	30,31	939,5	Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,41	940,0	394,0	-,827	,409	31	28,71	890,0	Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,78	950,5	383,5	-1,655	,098	31	28,37	879,5	Binalara Zarar Vermek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,62	946,0	388,0	-1,305	,192	31	28,52	884,0	Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0	-,053	,958	31	30,39	942,0																	
Hafif Hırsızlık	ilköğretim lise ve üzeri	29	33,07	959,0	375,0	-1,236	,216																																																																																			
		31	28,10	871,0				Dikkat Çekici Tahripçilik	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,71	890,5	443,5	-,094	,925	31	30,31	939,5	Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,41	940,0	394,0	-,827	,409	31	28,71	890,0	Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,78	950,5	383,5	-1,655	,098	31	28,37	879,5	Binalara Zarar Vermek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,62	946,0	388,0	-1,305	,192	31	28,52	884,0	Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0	-,053	,958	31	30,39	942,0																												
Dikkat Çekici Tahripçilik	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,71	890,5	443,5	-,094	,925																																																																																			
		31	30,31	939,5				Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,41	940,0	394,0	-,827	,409	31	28,71	890,0	Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,78	950,5	383,5	-1,655	,098	31	28,37	879,5	Binalara Zarar Vermek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,62	946,0	388,0	-1,305	,192	31	28,52	884,0	Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0	-,053	,958	31	30,39	942,0																																							
Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,41	940,0	394,0	-,827	,409																																																																																			
		31	28,71	890,0				Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,78	950,5	383,5	-1,655	,098	31	28,37	879,5	Binalara Zarar Vermek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,62	946,0	388,0	-1,305	,192	31	28,52	884,0	Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0	-,053	,958	31	30,39	942,0																																																		
Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,78	950,5	383,5	-1,655	,098																																																																																			
		31	28,37	879,5				Binalara Zarar Vermek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,62	946,0	388,0	-1,305	,192	31	28,52	884,0	Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0	-,053	,958	31	30,39	942,0																																																													
Binalara Zarar Vermek	ilköğretim lise ve üzeri	29	32,62	946,0	388,0	-1,305	,192																																																																																			
		31	28,52	884,0				Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0	-,053	,958	31	30,39	942,0																																																																								
Kopya Çekmek	ilköğretim lise ve üzeri	29	30,62	888,0	446,0	-,053	,958																																																																																			
		31	30,39	942,0																																																																																						

Tablodan da anlaşılacağı üzere, erkek ergenlerin kuraldışı davranış ölçeği alt ölçeklerinden almış oldukları puanların, babaların eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, “statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranma” alt boyutu için grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($z=2,253$; $p<,05$). Söz konusu farklılık ilköğretim grubu lehine gerçekleşmiştir. Diğer alt boyutlar içinse grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılıklar anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 3.6. Babaların İş Durumu Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği

Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin

Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	P
Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	çalışıyorum	50	29,50	1475,0	200,0	-1,007	,314
	çalışmıyorum	10	35,50	355,0			
Hırsızlık	çalışıyorum	50	30,66	1533,0	242,0	-,221	,825
	çalışmıyorum	10	29,70	297,0			
Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	çalışıyorum	50	30,19	1509,5	234,5	-,310	,757
	çalışmıyorum	10	32,05	320,5			
Hafif Hırsızlık	çalışıyorum	50	30,29	1514,5	239,5	-,234	,815
	çalışmıyorum	10	31,55	315,5			
Dikkat Çekici Tahripçilik	çalışıyorum	50	29,88	1494,0	219,0	-,651	,515
	çalışmıyorum	10	33,60	336,0			
Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	çalışıyorum	50	30,47	1523,5	248,5	-,030	,976
	çalışmıyorum	10	30,65	306,5			
Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	çalışıyorum	50	31,30	1565,0	210,0	-1,345	,179
	çalışmıyorum	10	26,50	265,0			
Binalara Zarar Vermek	çalışıyorum	50	28,80	1440,0	165,0	-2,419	,016
	çalışmıyorum	10	39,00	390,0			
Kopya Çekmek	çalışıyorum	50	29,59	1479,5	204,5	-,916	,360
	çalışmıyorum	10	35,05	350,5			

Tablodan da anlaşılacağı üzere, erkek ergenlerin kuraldışı davranış ölçeği alt ölçeklerinden almış oldukları puanların, babaların iş durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, “binalara zarar verme” alt boyutu için grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($z=-2,419$; $p<,05$). Söz konusu farklılık çalışmıyorum grubu lehine gerçekleşmiştir. Diğer alt boyutlar içinse grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılıklar anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 3.7. Babaların İş Stresini Yaşayıp Yaşamama Değişkenine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	P
Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	yaşıyorum	16	31,94	511,0	329,0	-,390	,696
	yaşamıyorum	44	29,98	1319,0			
Hırsızlık	yaşıyorum	16	33,28	532,5	307,5	-1,037	,300
	yaşamıyorum	44	29,49	1297,5			
Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	yaşıyorum	16	32,47	519,5	320,5	-,530	,596
	yaşamıyorum	44	29,78	1310,5			
Hafif Hırsızlık	yaşıyorum	16	32,78	524,5	315,5	-,684	,494
	yaşamıyorum	44	29,67	1305,5			
Dikkat Çekici Tahripçilik	yaşıyorum	16	33,19	531,0	309,0	-,761	,446
	yaşamıyorum	44	29,52	1299,0			
Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	yaşıyorum	16	33,91	542,5	297,5	-,917	,359
	yaşamıyorum	44	29,26	1287,5			
Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	yaşıyorum	16	32,44	519,0	321,0	-,878	,380
	yaşamıyorum	44	29,80	1311,0			
Binalara Zarar Vermek	yaşıyorum	16	32,28	516,5	323,5	-,684	,494
	yaşamıyorum	44	29,85	1313,5			
Kopya Çekmek	yaşıyorum	16	33,13	530,0	310,0	-,712	,476
	yaşamıyorum	44	29,55	1300,0			

Tablo 3.7.'den de anlaşılacağı üzere, erkek ergenlerin kuraldışı davranış ölçeği alt ölçeklerinden almış oldukları puanların, babaların iş stresi yaşayıp yaşamaması değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan non-parametrik Mann Whitney-U testi sonucunda, gruplar arasında $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu araştırmada, babanın durumu ve kişilik özellikleriyle erkek ergenlerin kuraldışı davranışlarının türü arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çocuk gelişiminde annenin etkin rolü uzun yıllardır öne çıkarılmıştır. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalar, annenin yanında babanın da önemini dikkate almış ve çocukların gelişiminde anne ve babanın birlikte rol oynadığına dikkati çekmiştir (Lamb, 2003). Araştırmalar, değişen sosyal ve ekonomik koşulların, çocuğun gelişim sürecinde babanın öneminin ön plana çıktığını vurgulamaya başlamıştır (Erdoğan, 2004; Güngörmüş, 1990, 1995; Sümer ve Şendağ, 2009)

Babanın aile içinde çocuk ile iletişimi arttıkça çocuğun davranışlarını etkileme özelliği de artmaktadır. Özellikle erkek çocuk prestij modeli olarak kabul ettiği babanın davranışlarını içselleştirir ya da biyolojik olarak sahip olduğu yatkınlıkları ortaya çıkartma yatkınlığı gösterebilir. Bu davranışlar olumlu ya da olumsuz olabilir. Kural dışı davranışlar olumsuz davranışlara örnek verilebilir.

Kuraldışı davranışlar ile ilgili literatür tarandığında, ergenlerin yetişkinlere oranla daha fazla kuraldışı davranış sergilediği; cinsiyet faktörünün kuraldışı davranışlarla ilişkisi incelendiğinde de, erkek ergenlerin, söz konusu davranışları daha fazla yaptığına yönelik bulgular elde edilmiştir. (Aras, Günay, Özkan, Orçın, 2007; So Kim ve Sil Kim, 2005, aktaran Yılmaz 2005; Herken, Özkan, Çilli , Telcioğlu, Kucur, 2000; Onur, 2006; Gülgez, 2007).

Bu araştırma babaların kişilik özellikleri ya da davranış repertuarlarının erkek ergenlere yansıyor yansımadığını ortaya koymak amacıyla planlanmıştır. O nedenle erkek ergenlerin kural dışı davranışları ve babalarının kişilik özellikleri değerlendirmeye alınmıştır.

Kuraldışı Davranış Ölçeği doğrultusunda, örneklemdaki erkek ergenler tarafından gerçekleştirilen kuraldışı davranışlar arasında en yüksek yüzdeye sahip davranışın, kopya çekmek olduğu, bunu, statü suçu ve başkalarını kandırma ile statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranmanın takip ettiği görülmüştür(Bakınız şekil 3.1.). Kopya çekme davranışına ilişkin elde edilen bu bulgu, Aras ve arkadaşlarının, (2007) İzmir ilinde lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin en sık gerçekleştirdiği kuraldışı davranış türünün okulla ilgili davranışlar olduğu bulgusuyla örtüşmektedir. Ayrıca Uluman (2011)'ın lise öğrencilerinde bağlanma biçimi ve kuraldışı davranışlar ilişkisini araştırdığı çalışmasında da, ergenlerin en sık gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların, kopya çekmek ve okul ile ilgili diğer problemleri içerdikleri görülmüştür.

Baba ile yakın ilişkide bulunan çocukların, daha uyumlu olduğu, benlik saygılarının daha yüksek olduğu, okulda daha iyi fonksiyon gösterdiği, daha az antisosyal davranışlar sergilediğine dair çalışmalar bulunmaktadır. (Gould ve ark. 1997, Hwang ve Lamb 1997, Flouri 2000, Compas 1995, Rutter 1989, aktaran Erdoğan, 2004). Akdeniz, Kesebir, Vahip, Gönül'ün 2004' te yapmış oldukları çalışmada duygu durum bozuklukları ve kişilik arasındaki ilişkinin varlığına değinerek, bireyin kişiliği ve mizacının, duygu durum bozuklukları ve türleri ile ilgili olabileceğini belirten kuramları destekler nitelikte bulgulara ulaşmışlardır. Yüncü ve arkadaşlarının 2008 yılında yapmış oldukları çalışmada, madde kullanan ergenlerin ebeveynlerinin, madde kullanmayan ergenlerin ebeveynlerine oranla daha fazla

kişilik bozukluğu tespit edilmiştir. Uluman (2011)'ın yapmış olduğu çalışmada, aile durumu, ailede sabıkalı bir birey bulunması ile ergenlerin Kuraldışı Davranış Ölçeğinden almış olduğu puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, ailedeki rol model olabilecek ebeveynlerin davranışlarının ergenlerin davranışları ile ilişkili olabileceğini düşündürmüştür. Bu bulgular araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir.

Yukarıdaki bulgular kuramsal açıdan öğrenme kuramları ile önemli ölçüde örtüşmektedir. Bandura, normal büyüme sancıları olarak nitelendirdiği bu davranışları, öğrenme ve aile veya çevreden model almanın temellendirdiğine değinmiştir. Yetişkin modeli örnekleri televizyondan da aktarılırsa da baba ve anne birinci derecede model teşkil etmektedir.

Türkiye'deki ilgili literatür incelendiğinde, babaların çocuk gelişimi üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalara ilginin arttığı görülmektedir. Buna karşın babaların, özellikler ergen çocuklar ve ergen gelişimi üzerindeki etkisini ayrıca inceleyen araştırma sayısı oldukça kısıtlıdır (Kocayörük, Hatipoğlu Sümer, 2009). Literatürde Çocuk ve ergenlerde kuraldışı davranışı gösterme nedenleri olarak bireysel, aile ve çevresel nedenler vurgulanmıştır. Lombroso (1949)'ya göre kuraldışı davranışların ortaya çıkmasında biyolojik ve kalıtsal nedenler etkilidir (Akt: Gördeles-Beşer, 2009). Işıқтаç (1999) ise ergenlikte kuraldışı davranışlarında aile ve çevresel nedenlerine değinerek çocuğun kuraldışı davranışlara yönelmesindeki en önemli nedenlerden birinin, anne veya babanın çocuğa önemli model oluşturamaması olduğunu belirtmiştir. Ergenin kuraldışı davranışının nedenlerini ve çeşitli değişkenlerle ilişkisini açıklayan çalışmalarda, anne-baba tutumu, sosyoekonomik düzey, ergenin ilgileri, ergen üzerinde kurulan aile kontrolü, duygusal istismar, aile bağları gibi konulara değinilirken babanın kişilik özellikleri ile ilişkisine dayalı

spesifik bir çalışmaya rastlanmamıştır (Apaydınlı, 2010; Özen, Gülaçtı ve Çıkılı 2004; Kaner,1996;Kırımsoy, 2003; Rosenbaum, 1989). Bu kapsamda, babanın kişilik özellikleriyle ergenin gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların alt boyutları arasında ilişki incelenmiş ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir

Tablo 3.3.'te de görüleceği gibi, babanın Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu (5FKE-KF) temel alt boyutu olan yumuşakbaşlılık/geçimlilik kişilik özelliği puanları, dikbaşlılık (insanlara güvenmeyen, işbirliğinden çok, yarışmaya eğilimli, bağımsız, mücadeleci, uyanık, tepkisel, şüpheli, kendini düşünen) boyutuna yaklaşırken, erkek ergenlerin madde kullanımı ve satışıyla birlikte, kavgalarda kesici silahlar kullanmayla ilgili davranışlarının arttığı görülmüştür. Mednick, Baker ve Clothers (1999) suç işleyen ergenler ve aile yaşantıları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, baba ve ergenin suç davranışının ilişkili olduğunu belirtmişlerdir (Aktaran Yılmaz, 2000). Bulgu, bu anlamda literatürle aynı doğrultudadır.

Mevcut araştırmada, babanın 5FKE-KF'ya göre, gelişime açıklık kişilik özelliği puanları Somut-Pratiklik (muhafazakar, yeniliğe dirençli, ince düşünmeyen, ilgi alanları sınırlı, geleneksel) boyutuna yaklaşırken, erkek ergenlerin çocuk/genç olma statüsüne uygun olmayan davranışlar ve okul kurallarına aykırı davranışlarının arttığı görülmüştür(Bakınız Tablo 3.3.).

Babanın 5FKE-KF'ya göre, yumuşakbaşlılık/geçimlilik kişilik özelliği puanları dikbaşlılık (insanlara güvenmeyen, işbirliğinden çok yarışmaya eğilimli, bağımsız, mücadeleci, uyanık, tepkisel, şüpheli, kendini düşünen) boyutuna yaklaşırken, erkek ergenlerin, öfkeyi kontrol edemeyip başkalarına saldırgan davranışlarda bulunma ve kavgalara karışma davranışlarının arttığı görülmüştür. Örneklemdeki erkek ergenlerin öfke kontrolünü yaşadığı bir diğer bulguda da

babanın gelişime açıklık kişilik özelliği puanları Somut-Pratiklik (muhafazakar, yeniliğe dirençli, ince düşünmeyen, ilgi alanları sınırlı, geleneksel) boyutuna yaklaşıırken, erkek ergenlerin öfkeyi kontrol edemeyip başkalarına saldırgan davranışlarda bulunma ve kavgalara karışma davranışlarının arttığı görülmüştür(Bakınız şekil 3.1.). Kulaksızıoğlu(2001)ergenlik döneminde yoğun yaşanan öfke duygusunun sevgi, korku, hoşlanma gibi temel duygulardan biri olduğunu ve ergenin karşılaştığı baskı, engellenme, hayal kırıklığı, incinme, korku, haklarının çiğnenmesi karşısında gösterilen duygusal bir tepki olduğuna değinmiştir. Bulgu kapsamında düşünüldüğünde, ergen, babasının yeniliğe dirençli, geleneksel, muhafazakar yapısının doğurduğu davranışlarla karşılaştığında, engellenme, hayal kırıklığı ve haklarının çiğnendiğini düşünebilir. Bu duygular neticesinde öfkesi artan ve kendisini daha doğru nasıl ifade edebileceğini bilemeyen ergen Starner ve Peters (2004)'ın aktardığı gibi oluşan öfke duygusunu sözel olarak veya davranışa dökülerek dışarıya aktarabilir. Özer (1997) öfkelenme neticesinde patlamanın veya kavga etmenin geçici bir rahatlama sağladığını fakat sonrasında değişen hiçbir şeyin olmadığını belirtmiştir. Örneklemdaki erkek ergenler de öfke kontrolsüzlüğünün neden olduğu kavga etmenin sıklıkla devam ettiğini belirtmişlerdir.(Bakınız Şekil 3.1.) Bu bulgu kuraldışı davranışların ergene geçici bir rahatlama sağlattığını düşündürebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda da, babanın gelişime açıklık kişilik özelliği puanları, Somut-Pratiklik (muhafazakar, yeniliğe dirençli, ince düşünmeyen, ilgi alanları sınırlı, geleneksel) boyutuna yaklaşıırken, erkek ergenlerin hırsızlığa oranla ciddiyeti daha az olan haber vermeden başkalarının eşyalarını alma gibi davranışlarının arttığı görülmüştür(Bakınız Tablo 3.3.). Sezginsoy ve Yıldırım (2004) tarafından yapılan, lisede eğitim gören öğrencilerin disiplinsiz davranışları ve

sebeplerinin araştırıldığı çalışmada başkalarının eşyalarını habersiz almanın sıklık oranının diğer disiplinsiz davranışlara oranla daha sık yapıldığını aktarırken, babanın kişilik özelliğine yönelik bir ilişkiye değinilmemiştir. Somut-pratiklik boyutuna yönelik bir diğer bulgu da, babaların gelişime açıklık kişilik özelliği puanları Somut-Pratiklik (muhafazakar, yeniliğe dirençli, ince düşünmeyen, ilgi alanları sınırlı, geleneksel) boyutuna yaklaşıırken, erkek ergenlerin çocuk/genç olma statüsüne uymayan ve başkalarını aldatmaya yönelik davranışlarının arttığı bulgusudur.

Araştırmanın bu bulgularındaki ortak nokta, babanın Gelişime açıklık ve Yumuşakbaşlılık/Geçimlilik temel faktörtörünün erkek ergenin gerçekleştirdiği kuraldışı davranışlar ile ilişkisidir. Tablo 2.8. de de görülebilecek dikbaşlılık boyutu, içerisinde barındırdığı kişilik özellikleri ve bu özelliklerin davranışsal yansımalarının, ergende özdeşleşilecek bir model olabileceğini düşündürmektedir. Bandura'daki özdeşleşme kurulan modelin bir insan olmayabileceği, kurgu, tarihi kahraman, genellenmiş ideal kişi de olabileceği bilinmektedir (Çelen, 2010) Bu bağlamda bulgu özdeşleşilen modelin baba veya babanın davranışsal yansımalarının kural dışı davranışlara neden olan ve yukarıda kuramsal temeli aktarılmış ailesel faktör olduğu düşünülebilir.

Demografik bilgilerden elde edilen babaların yaşı, işi ve stresi ile ilgili değişkenler ve erkek ergenlerin kural dışı davranışları arasında ilişki kurulduğunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Kuraldışı Davranış Ölçeği doğrultusunda erkek ergenlerin gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların sıklığı, babanın yaşının 44 yaş altı ve 50 yaş üstü olmasına, babanın iş stresi taşıyıp taşımasına göre farklılaşmadığı görülmüştür(Bakınız Tablo 3.4. ve Tablo 3.7.). Bir başka deyişle, bu örnekte baba yaşı ve babanın iş

stresi, ergenin kuraldışı davranışlarındaki sıklıkta fark oluşturmamaktadır. Literatürde kuraldışı davranışlarla baba yaşı ve iş stresine yönelik bir bulgu gözlenmemiştir

Erkek ergenlerin, kuraldışı davranışları içinde yer alan binalara zarar verme davranışı, babanın çalışıp çalışmama durumu arasında, babanın çalışmıyor olması lehine farklılaşmıştır(Bakınız Tablo 3.6.). Babası herhangi bir işte çalışmayan erkek ergenin binalara zarar verme davranışını, çalışan gruba oranla daha fazla yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır. Güngör (1989) tarafından, lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenlerin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmada, örneklem içindeki en düşük özsaygı düzeyine sahip olan öğrencilerin, babaları işsiz olan öğrenciler olduğu bulunmuştur. Jessor öz saygısı düşük olan bireyin diğer ergenlere göre kuraldışı davranışları kabul etme eğilimlerinin daha fazla olduğunu belirtmiştir (Alexander ve ark., 1990). Tüm bunlar bulgu kapsamında düşünüldüğünde, ergenin babasının çalışmamasının, ergende özsaygının düşmesine neden olabileceği ve özsaygısı düşük ergeninde diğer ergenlere oranla kuraldışı davranışlara daha yatkın olduğu görülecektir.

Erkek ergenlerin kuraldışı davranışları içinde yer alan statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranışları, babanın eğitim durumunun ilköğretim mezunu ve Lise ile üniversite mezunu olması arasında, ilköğretim mezunu olması lehine farklılaşmıştır. Babaları ilköğretim mezunu olan erkek ergenlerin, statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranışları, babaları lise ve üniversite mezunu olan ergenlere göre daha fazla gerçekleştirdikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Kısaç'ın (1997) üniversite öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade biçimi düzeylerini incelediği çalışmada ebeveynleri ortaokul mezunu olan öğrencilerin öfkelerini dışa vurma düzeylerinin lise ve üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksek olduğuna

ulaşmıştır. Okman(1997) ergenlik dönemindeki öfke ifade tarzlarını kendilik imgesi bağlamında incelediği araştırmasında babaları yüksek öğrenim görmüş ergenlerin öfkelerini kontrol altında tutabilme düzeylerinin arttığı görülmüştür. Şenses'in (1990), Tokat il merkezinde orta dereceli okul öğrencilerinin disipline aykırı davranışlarda bulunma nedenlerini araştırdığı çalışmasında, anne ve babalarının öğrenim düzeyi düşükçe, öğrencilerin aykırı davranışlarda bulunma oranının arttığı belirtilmektedir. Bu bulgular bulgumuzu destekler niteliktedir.

Lamb (2010) babaların artık bir dost, bakıp büyüten kişi, hayat arkadaşı koruyucu figür, rol model, ahlaki rehber, öğretmen ve içinde yer aldığı kültürel gruba ve tarihsel döneme göre önemi değişen, evi geçindiren birey olarak daha önemli roller üstlenmektedir olduğuna değinmiştir. Babanın bu çeşitli rollerdeki performansını göz önünde bulundurarak ve sosyal çevre içerisindeki önemini hesaba katarak çocuk gelişimi üzerindeki etkisi değerlendirilebileceğini aktarmıştır. Bu neticede araştırma, babanın ergen gelişimindeki önemli rolünün görülmesine dair önemli ipuçları vermektedir.

Araştırma da elde edilen bulgular ışığında yapılacak öneriler olarak, daha geniş bir örneklem grubunun başka bir çalışmada yer alması daha genellenebilir sonuçlar çıkaracağını düşündürebilir. Ayrıca ekonomik düzeyi farklı olan ailelerdeki babaların ve ergenlerin farklı bir çalışmaya dahil edilmesi, Baba – ergen ilişkisine daha geniş bir yelpazeden bakılmasını sağlayacağı düşünülebilir.

Bulgular babanın ergen gelişiminde önemli bir konumda olduğunu düşündürmüştür. Bu düşünceden hareketle ruh sağlığı çalışanlarının baba eğitim programlarına yönelerek ergenlerin gelişimine katkı sağlayacağı varsayılmıştır.

KAYNAKLAR

- Açev (2001). Çocuğun Yaşamında Babanın Yeri Ve Önemi, *Aralık 2000 Sempozyum raporu*, Yayın No: 12, Kansu Matbaacılık , İstanbul
- Adams, J.F. (1995). Ergenliği anlamak. J.F. Adams (Ed) *Ergenliği Anlamak* (Çev. A . Dönmez) B. Onur (Ed.), (13-47). Ankara: İmge Yayınevi
- Agnew, R. (1985), Social Control Theory and delinquency: A longitunda test, test, *Criminology*, 23, 47-61, 10 Aralık 2011 tarihinde indirilmiştir. <http://www.colorado.edu/ibs/pb/thornberry/socy7004/pdfs/Social%20Control%20Theory%20and%20Delinquency.pdf>
- Akdeniz, F., Kesebir, Ş., Vahip, S., & Gönül, A. (2004). Duygudurum Bozuklukları ile Mizaç Arasında İlişki Var mı?. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(3), 183-190.
- Akduman, G., Akduman, B., & Cantürk, G. (2007) . Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, 42, 156-161.
- Akgün, Ö. E., Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Demirel, F., & Karadeniz, Ş. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akgün, S. (2005). *Akran Zorbalığının Anne-Baba Tutumları ve Anne-Baba Ergen İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albayrak B., & Kutlu Y.(2009). Ergenlerde Öfke İfade Tarzı Ve İlişkili Faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2 (3), 57-68.
- Alexander C. S., Kim Y. J., Ensminger M., Johnson K. E., Smith B. J., Dolan L. J. (1990). "A measure of risk-taking for young adolescents: reliability and validity assessments. ", *Journal Of Youth And Adolescence*, 19, 559-569.
- Alston, R.J., Harley, D., & Lenhoff, K. (1995). Hirschi's Social Control Theory: A sociological perspective on drug abuse among persons with disabilities. *Journal of Rehabilitation*, 27 (4), 61-75.
- Apaydınlı, K. (2010) Genel Lise Öğrencilerinin Kural Dışı Davranış Gösterme Eğilimleri İle Müzik Eğitimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Ankara İli Örneği) *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri A.B.D., Ankara

- Aras Ş., Şemin S., Günay T., Orçın E., & Özcan S. (2005). Lise Öğrencilerinin Cinsel Tutum ve Davranış Özellikleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 40, 72-82
- Aras Ş., Günay T., Özcan S., & Orçın E., (2007). İzmir İlinde Lise Öğrencilerinin Riskli Davranışları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 186-196.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1). 12.08.2010
<http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewArticle/306>
- Avcı, R. (2006). *Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206-214.
- Aysan, F., & Siyez, D. M. (2007). Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Psiko-Sosyal Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Yordanması. *Eğitim Fakültesi Dergisi XX(1)*, 145-171
- Bahçivan-Saydam, R., & Gençöz, T. (2005). Aile İlişkileri, Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 61-74.
- Bal, S.(2010). *Çocukluk Örselenme Yaşantıları, Ana-Baba-Ergen İlişki Biçimleri ve Sosyal Destek Algısının, Kural Dışı Davranışlarla İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Balkaya, A., & Ceyhan, E. (2007). Lise Öğrencilerinin Suç Davranışı Düzeylerinin Bazı Kişisel ve Ailesel Nitelikler Bakımından İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3 (11), 13-27.
- Bilal Yıldırım B., Sezginsoy, B.(2004) Liselerde öğrencilerin disiplinsiz davranışları ve sebepleri, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya
- Bilgin, F. N. (1989). Lise Öğrencilerinin Kaygı ve Uyum Düzeyleri ile Bazı Değişkenlerin Sigara İçme Alışkanlıklarına Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *Am J Orthopsychiatry*, 52, 664-678.

- Bulut, F. (2010). *Ergenlerde Görülen Kural Dışı Davranışların Aile İşlevselliği, Aile Risk Faktörü ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Cenkseven- Önder. F., & Yurtal, F. (2008). Zorba, Kurban ve Olumlu Özellik Taşıyan Ergenlerin Aile Özelliklerinin İncelenmesi. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8 (3), 805-832.
- Cloutier, R. (1982). Theories de l'Adolescence Psychologie de l'Adolescence, Geaten Morin Editeur, Quebec, 1982, (Çev. Onur, B) 1994. Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27 (2), 875-904.
- Costa, P. T., McCrae, R. R., & Dye, D. A. (1991). Facet Scales for Agreeableness and Conscientiousness; a Revision of the NEO Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 12 (9), 887-898.
- Cui, M., Donnellan, M.B., & Conger, R.D. (2007). Reciprocal Influences Between Parents' Marital Problems and Adolescent Internalizing and Externalizing Behavior. *Developmental Psychology*, 43 (6), 1544-1552.
- Çelen, N. (2007). *Ergenlik ve Genç Yetişkinlik*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Çelen, N. (2010). *Öğrenme Psikolojisi Kuramlar*, Ankara: İmge Kitabevi
- Dülger, H. E., Tokdemir, M., & Tezcan, A. E. (1996). Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Çocuk Suçlarının Dağılım Özellikleri. *Düşünen Adam Dergisi*, 9 (3), 53-57.
- Eke, C.Y., Taner, S., & Ögel, K. (2005). İstanbul Örneğinde Ergenlerde Riskli Davranışların Yaygınlığı Ve Sosyodemografik Etkenlerle İlişkisi. *II. Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi, Bodrum, Poster Bildiri*, 3-5.12.2005.
- Erdoğan, A. (2004). Çocuğun psikososyal gelişiminde babanın rolü, *Yeni Symposium* 42 (4): 147-153
- Eksi, A. (1990). *Çocuk, genç, ana babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eryılmaz -Gülgez, Ö. (2007). *Lise Öğrencilerinin Olumsuz Risk Alma Davranışlarının Psikolojik Belirtiler, Yaş ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gallatin, J. (1995). Ergenlik kuramları. J.F. Adams (Ed) Ergenliği anlamak (49-80) (Çev. Nermin Çelen) B. Onur (Ed.). Ankara: İmge Yayınevi
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (1998). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Çev. B. Onur), Ankara: İmge Yayıncılık 2004.

- Gençoğlu, T. F., Karahan, M. E., Sarđođan, C., & Yılan, G. (2006). Lise Öğrencilerinde Trafik, Madde Kullanımı ve Toplumsal Konumla İlgili Risk Alma Davranışı. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 31 (142), 72-79. 13.10.2011 <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/viewFile/845/198>
- Gençtan, E. (1995). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- Goldberg, L. R. (1992). The Development of Markers for the Big Five Factor Structure. *Psychological Assessment*, 4 (1), 26-42.
- Goodwin, D. W., Schulsinger, F., Moller, N. ve ark. (1974). Drinking problems in adopted and nonadopted sons of alcoholics. *Arch Gen Psychiatry*, 31, 164–169.
- Gördeles- Beşer N.ve Çam, O. (2009), “Suça Yatkın Ergenlerde Olumlu Kişilerarası İlişkiler Geliştirme Programının Etkinliğinin İncelenmesi”, *Anatolian Journal of Psychiatry*, 10, 226–232.
- Güngör, A. (1998), Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler, *Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Güre, A., Musaoğlu, C., (2005). Ergenlerde Davranışsal Özerklik ile Algılanan Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 79-94.
- Herken, H., Özkan, İ., Çilli, A., Telcioğlu, M., & Kucur, R. (2000). Sigara Kullanma Davranışında Sosyal Öğrenmenin Etkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 1(1), 38-42.
- Hessler, D. (2008). *Family Stressors, Emotional Competence And Adolescent Risky Behaviors*. Doctora Thesis. University Of Washington, USA.
- Jessor, R., Donovan, J.E., & Costa, F.M. (1994). Beyond Adolescence; Problem Behavior and Young Adult Development. *USA: Cambridge University Press*.
- Jessor, R. (1998). New Perspectives on Adolescent Risk Behavior. (Ed: R. Jessor). *New Perspectives on Adolescent Risk Behavior. USA: Cambridge University Press*.
- Jessor, R., Turbin, M., Costa, F.M., Dong, Q., Zhang, H., & Wang, C. (2003). Adolescent Problem Behavior in China and United States: A cross-national study of psychosocial protective factors . *Journal of Research on Adolescence*, 13 (3), 329-342.
- Kaner, S. (1991). Suçlu Çocuklara/Gençlere ve Sorunlarına Genel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 169-186.

- Kaner, S. (1996 a). *Anababa Denetimiyle Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaner, S. (1996 b), “Consistency of Parents’ and Teachers’ Assessment of Emotional and Behavioral Problems in Children with Mentally Retarded “,Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, , 42, 2, 239–263.
- Kaner, S. (2001). Anababa Denetimleriyle Ergenlerin Suç Kabul Edilen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu*. 29-30.032001, Ankara: Unicef.
- Kaner, S. (2001). Suç Ölçeği Geliştirme Çalışması. *I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu*.29-30.03 2001, Ankara: Unicef.
- Kaner, S. (2003). Aile Destek Ölçeği: Faktör Yapısı, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4 (1), 57–72.
- Kısaç, İ. (1997). Üniversite Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke biçimi Düzeylerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kırımsoy, E. (2003), “Suç İşlemiş ve Suç İşlememiş Ergenlerin Algıladıkları Duygusal İstismar ve Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kocayörük E., Hatipoğlu Sümer Z. (2009).Baba Katılım ve Eğitiminin Aile İşlevlerine ve Ergenlerin Akran İlişkilerine Etkisi, *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 5 (1): 3-17
- Kozcu, Ş. (1987). Bandura’nın Sosyal Öğrenme Kuramı. *E. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını: Seminer*, 5; 80-94.
- Köknel, Ö. (2005) *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lamb, M. E. (Ed.). *The role of the father in child development* (Fifth edition). Hoboken NJ: Wiley, 2010.
- Michael, K., & Ben-Zur, H. (2006). Risk-Taking among adolescents: Associations with social and affective factors. *Journal of Adolescence*, 30 (1), 17-31.
- Newlin, D.B., Miles, D.R., Van den Bree, M.B. ve ark. (2000). Environmental transmission of DSM-IV substance use disorders in adoptive and stepfamilies. *Alcohol Clin Exp Res*, 24, 1785–1794.

- O'Hagan, K., & Dillenberger, K. (1995). *The Abuse of Women Within Child Care Work*. Buckingham: Open University Press.
- Okman, C. S. (1999). *Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Onur, Ö. (2006). *Türk Ergenlerinde Risk Alma Davranışlarını Yordayan Değişkenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.
- Özen, Y. Gülaçtı, F. Ve Çıkılı, Y. (2004), "Saldırganlığın Psikolojik-Kültürel Boyutu ve Vandalizm", Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 144- 149. Erzincan.
- Özer, Z. (1997). Duygu Dünyasının Bam Teli Öfke. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 354, 80-84.
- Öztürk, M. O., & Uluşahin, A. (2008). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Parke, R. (1981). *Fathers*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Parman, T. (2008). *Ergenlik Ya da Merhaba Hüzün*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Petraitis, J., Flay, B.R., & Miller, T.O. (1995). Reviewing theories of adolescent substance use: Organizing pieces in the puzzle. *Psychological Bulletin*, 117 (1), 67-86.
- Pleck, J. (1997). *Paternal Involvement, Levels, Sources, and Consequences*. New York: John Wiley & Sons.
- Rosenbaum, J. (1989), "Family Dysfunction And Delinquency", *Crime And Delinquency*, 35, 31-44.
- Ross JM (1979) Fathering. *Int Journal Psychoanalysis*; 60: 317-327.
- Selçuk, Z. (1999). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Siyez, M.D. (2006). *15-17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Siyez, M.D. (2007). Lise Öğrencilerinde Problem Davranışların Görülme Sıklığı: İzmir Örnekleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 15-28.

- Siyez, M.D., & Palabıyık, A. (2009). Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Madde Kullanım Sıklığı, Uyuşturucu Maddeler Hakkındaki Bilgi Düzeyleri ve Yanlış İnanışları ile Madde Reddetme Becerileri Üzerindeki Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (28), 56-67.
- Somer, O. (1998). Beş Faktör Modeli. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1 (2).
- Somer, O. (1998). Türkçe’de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beşfaktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42), 17-312.
- Somer, O., Tatar, A., & Korkmaz, M. (2002). Beş Faktör Kişilik Envanteri’nin Geliştirilmesi- Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 21-33.
- Steinberg, L., Fletcher A. & Darling N. (1994). “Parental monitoring and peer influences on adolescent substance use”, *Pediatrics* 93, (6),1060-1064.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tarter, R. E., & Vanyukov, M. (1994). Alcoholism: a developmental disorder. *J Consult Clin Psychol*, 62, 1096–1107.
- Tatar, A. (2005). *Çok Boyutlu Kişilik Envanteri’nin Madde-Cevap Kuramına Göre Kısa Formunun Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Torrente, G., & Vazsonyi, A. (2008). The Saliency of the Family in Antisocial and Delinquent Behaviors Among Spanish Adolescents. *The Journal of Genetic Psychology*, 169 (2), 187-197.
- Totan, T. (2007). Okulda Zorbalığı Önlemede Eğitimcilere ve Ebeveynlere Öneriler. *AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 190-202.
- Uluman, Ö., (2011). *Lise Öğrencilerinde Bağlanma Biçimleri ve Kuraldışı Davranışlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Wiatrowski, W.D., Griswold, D.B., & Roberts, M.K. (1981). Social Control Theory and delinquency. *American Sociological Review*, 46, 525-541.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2007). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, Y. (2011). *Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Kuraldışı Davranışların Yordayıcılarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yüncü, Z., Kesebir, S., Özbaran, B., Çelik, Y., & Aydın, C. (2009). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Ebeveynlerinde Psikopatoloji ve Mizaç: Kontrollü Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (1), 5-13.

EKLER

5FKE-KF ve KDÖ formlarının küçük bir kısmı paylaşılmıştır.

EK-1

Aşağıda insanların bazı özelliklerini tanımlayan cümleler verilmiştir. Lütfen dikkatlice okuyarak her ifadenin sizi tanımlamakta ne derece uygun olduğunu belirten seçeneklerden bir tanesini işaretleyiniz.

Eğer cümle sizi tanımlamakta;

Tamamen Uygunsa	baş harfleri olan	"TU" yu	☒ TU	☐ BU	☐ ?	☐ PUD	☐ HUD
Biraz Uygunsa	baş harfleri olan	"BU" yu	☐ TU	☒ BU	☐ ?	☐ PUD	☐ HUD
Pek Uygun Değilse	baş harfleri olan	"PUD" yi	☐ TU	☐ BU	☐ ?	☒ PUD	☐ HUD
Hiç Uygun Değilse	baş harfleri olan	"HUD" yi	☐ TU	☐ BU	☐ ?	☐ PUD	☒ HUD

daire içine alın. Eğer hiç bir seçenek size uymuyorsa veya **kararsızsanız** " ? " ni daire içine alınız. Lütfen karar vermekte çok zorlanmadığınız sürece soru işaretini (?) kullanmayınız.

Bu anketteki hiç bir sorunun doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Bizim için önemli olan sizin samimi görüşünüzdür. Lütfen cevaplarınızı **genel halinizde göre, çoğunlukla nasıl olduğunuzu** düşünerek veriniz. Ayrıca olmak istediğiniz göre değil, şu anda kendinizi nasıl görüyorsanız ona göre cevaplayınız.

Tamamen Uygun TU	Biraz Uygun BU	Kararsız ?	Pek Uygun Değil PUD	Hiç Uygun Değil HUD
1. Çekingen bir insanım.	TU BU ? PUD HUD	14. Emirlerle uyarım.	TU BU ? PUD HUD	
2. Her şeyi son dakikada yaparım.	TU BU ? PUD HUD	15. Başkalarının göremediği özellikleri fark ederim.	TU BU ? PUD HUD	
3. Etrafımdaki insanları eğlendiririm.	TU BU ? PUD HUD	16. Her şeyi sorun haline getiririm.	TU BU ? PUD HUD	
4. Farklı düşünen insanları anlarım.	TU BU ? PUD HUD	17. Yabancı ortamlarda rahatımdır.	TU BU ? PUD HUD	
5. Otoriteye saygı duyarım.	TU BU ? PUD HUD	18. Zamanımı boşa harcarım.	TU BU ? PUD HUD	
6. Düşüncelerimi hayata geçiremem.	TU BU ? PUD HUD	19. Bağışlayıp unutmaya çalışırım.	TU BU ? PUD HUD	
7. Coşkulu bir grupta olmaktan hoşlanırım.	TU BU ? PUD HUD	20. Hayatımın bir yönü olmadığını hissediyorum.	TU BU ? PUD HUD	
8. Başkalarını bağışlamakta güçlük çekerim.	TU BU ? PUD HUD	21. Çılgın hayallere dalmaktan hoşlanırım.	TU BU ? PUD HUD	
9. İnsanlara acı konuşurum.	TU BU ? PUD HUD	22. Kolayca kızmam.	TU BU ? PUD HUD	
10. Değişiklik fikrinde n hoşlanmam.	TU BU ? PUD HUD	23. Kendimi olduğumdan daha aşağıda görürüm.	TU BU ? PUD HUD	
11. Çalışırken sıklıkla canım sıkılır.	TU BU ? PUD HUD	24. Şiddetli arzularımı kontrol edebilirim.	TU BU ? PUD HUD	
12. Derin umutsuzluklara kapılırım.	TU BU ? PUD HUD	25. Benden beklenenden fazlasını yaparım.	TU BU ? PUD HUD	
13. Her şeye endişelenirim.	TU BU ? PUD HUD	26. Hiç okula gitmedim.	TU BU ? PUD HUD	

EK-2

Kuraldışı Davranış Ölçeği

İnsanlar zaman zaman istenmeyen ve onaylanmayan davranışlarda bulunurlar. Gençlik döneminde de bu tür davranışlar geçici olarak görülebilmektedir. Bu ölçek, bu tür davranışları belirlemek amacı ile hazırlanmıştır.

Ölçekte 38 ifade vardır. Sizden, tüm ifadeleri dikkatle okuyup, her ifadede belirtilen davranışları son 6 ay içinde gösterip göstermediğinizi doğru olarak işaretlemeniz beklenmektedir. Vereceğiniz karara göre ilgili ifade için 4 yanıt seçeneğinden birini işaretleyiniz. Bir örnekle, cevaplamanın nasıl yapılacağını görelim:

Okuduğunuz ifade “Sokakta tanımadığı insanları rahatsız etmek” olsun. Eğer sokakta tanımadığınız insanları hiçbir zaman rahatsız etmediyseniz “hiçbir zaman” seçeneğinin bulunduğu kutucuğui işaretleyiniz. Eğer bu davranışı bir ya da iki kez yaptıysanız “1 ya da 2 kez” seçeneğini, üç ya da dört kez yaptıysanız “3-4 kez” seçeneğini, 4 defadan fazla sıklıkta yaptığınız bir davranışsa “5 ya da daha fazla” seçeneğini işaretleyiniz. Her ifade için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz. Lütfen, her ifadeyi cevaplayınız. Yanıtlarınız gizli tutulacak ve hiçbir kişiye ya da kuruma verilmeyecektir.

Cevaplarınızı iyice düşünerek ve içtenlikle vermeniz, araştırmanın sağlığı bakımından çok önemlidir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Psik. Dan. Ramazan KURUÇAY

Yaşınız :

1	Okul zamanında sokaklarda başıboş gezmek	5 kez ve daha fazla	3-4 kez	1-2 kez	Hiçbir zaman
2	Okul zamanında pastane, kahve, atari salonu ve benzeri yerlerde vakit geçirmek	5 kez ve daha fazla	3-4 kez	1-2 kez	Hiçbir zaman
3	Bazı derslere girmemek için okuldan kaçmak	5 kez ve daha fazla	3-4 kez	1-2 kez	Hiçbir zaman
4	Okulda sigara içmek	5 kez ve daha fazla	3-4 kez	1-2 kez	Hiçbir zaman
5	Okuldan kaçmak	5 kez ve daha fazla	3-4 kez	1-2 kez	Hiçbir zaman

EK-3

BABA KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Öğrencinizin adı:

Yaşınız :

Medeni durumunuz? **Bekar** **Evli** **Dul**
Boş anmıŖ

Eğitim durumunuz? **İlkokul** **Ortaokul** **Lise** **Üniversite**

Gelir durumunuz genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz? **Ortanın altında**

Orta

İyi

Bir iŖte alıŖıyor musunuz? **Evet** **Hayır**

İŖsizlik stresi taŖıyor musunuz ? **Evet** **Hayır**

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında İstanbul'da doğan araştırmacı ilk ve orta öğrenimini Sarıyer ilçesinde bulunan devlet okullarında tamamladı. 2003 yılında girdiği Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik programını 2007 yılında bitirdi.

Üniversite eğitimi boyunca çeşitli kurum ve kuruluşlarda gönüllü olarak çalışmalarda bulundu. 2008 de vatani görevinde mesleğine yönelik hizmet vererek tamamladı. Çeşitli özel eğitim kurumlarında çalışmalar yürüten araştırmacı halen İstanbul ili Eyüp ilçesine bağlı bir devlet okulunda Psikolojik Danışman olarak çalışmaktadır.

2009 yılında Maltepe Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Yüksek Lisans eğitimine hak kazanan araştırmacı 2010 yılında Prof. Dr. Nermin ÇELEN danışmanlığında, babanın kişilik özellikleriyle ergende görülen kuraldışı davranışların türü arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik tezine başlamıştır.